

Ako ne u školama, gdje onda?

Učimo i vježbamo
demokraciju
s eTwinningom

Erasmus+

eTwinning

Nakladnik: Agencija za mobilnost i programe Europske unije
Tisak: Printera grupa d.o.o.
Naklada: 4000
ISBN: 978-953-8160-09-7
Zagreb, 2020.

PODACI O IZVORNIKU:

Nakladnik: Središnja služba za potporu eTwinningu
www.etwinning.net
European Schoolnet
(EUN Partnership AISBL)
Rue de Trèves 61
1040 Brussels - Belgium
www.europeanschoolnet.org - info@eun.org

Ovu publikaciju navodite kao: Licht, A.; Pateraki, I.; Scimeca, S. (2019). Ako ne u školama, gdje onda? Učimo i vježbamo demokraciju s eTwinningom. Središnja služba za potporu eTwinningu - European Schoolnet, Brisel.

Urednici: Alexandra Hanna Licht, Irene Pateraki, Santi Scimeca
Tisak: Tisak Hofi Studio Češka Republika

ISBN 978-92-9484-069-1 doi: 10.2797/40646 EC-04-19-500-HR-C

Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije, 2020.

© Europska unija, 2020.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji isključivo su stavovi autora i ne odražavaju nužno stavove European Schoolneta ili Središnje službe za potporu eTwinningu. Knjiga je objavljena u skladu s uvjetima i odredbama licence za nekomercijalnu upotrebu Attribution 4.0 International Creative Commons licence (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.hr>). Ova publikacija izrađena je uz financijsku potporu programa Erasmus+ Europske unije. Publikacija odražava isključivo stavove autora te se Europska komisija ne može smatrati odgovornom za bilo kakvo korištenje informacija sadržanih u njoj.

Sadržaj

Predgovor.....	5
Uvod.....	6
1. Škole kao laboratoriji demokracije.....	11
2. Demokratsko sudjelovanje u školama.....	14
2.1 Uloga učitelja u razvoju demokratskih kompetencija.....	14
2.2 Inspirativni projekti eTwinninga.....	18
2.3 Predložene aktivnosti eTwinninga.....	23
3. Kriičko mišljenje u sigurnoj školi.....	27
3.1 Ovladavanje medijima: razvijanje vještina kritičkoga mišljenja u svrhu suzbijanja stereotipa i predrasuda.....	27
3.2 Inspirativni projekti eTwinninga.....	30
3.3 Predložene aktivnosti eTwinninga.....	34
4. Mladi lideri, mislioci, tvorci promjena.....	38
4.1 Osnaživanje mladih za sudjelovanje u društvu.....	38
4.2 Inspirativni projekti eTwinninga.....	43
4.3 Predložene aktivnosti eTwinninga.....	50
Zaključak.....	54
Reference.....	56

eTwinning je aktivna zajednica koja je u 14 godina postojanja okupila više od 700. 000 učitelja iz 195.000 * škola. Provodi se više od 93.000* projekata u kojima sudjeluju učenici od predškolske dobi do srednjoškolskog obrazovanja iz cijele Europe (* kumulativni podaci do rujna 2019).

eTwinning – europska odgojno- obrazovna zajednica i zajednica susjednih partnerskih država - financira Europska komisija kao dio programa Erasmus+. Okuplja učitelje iz 36 europskih zemalja i 8 susjednih država.

eTwinning je digitalna platforma dostupna na 31 jeziku. Posjetitelji platforme mogu pristupiti brojnim javnim informacijama o tome kako se uključiti u eTwinning, koje mogućnosti nudi te pronaći informacije za suradnički rad u projektnim aktivnostima. Registrirani učitelji imaju pristup području pod nazivom eTwinning Live, sučelju koje svakog pojedinačnog učitelja povezuje s ostatkom zajednice: korisnicima omogućuje pronalaženje projektnih partnera, interakciju, suradnju na projektima te sudjelovanje u aktivnostima stručnog usavršavanja u eTwinning i eTwinning plus zemljama. Učitelji koji surađuju u nekom projektu imaju pristup sigurnom prostoru tog projekta pod nazivom TwinSpace.

eTwinning svojim korisnicima nudi visoku razinu potpore. Platformu u svakoj zemlji sudionici (trenutačno, njih 44) promiče Nacionalna služba za potporu ili Partnerska agencija za potporu (PSA), osigurava smjernice za krajnje korisnike te organizira niz aktivnosti za stručno usavršavanje na nacionalnoj razini. Na europskoj razini, eTwinning koordinira Središnja služba za potporu eTwinningu, kojim upravlja European Schoolnet (konzorcij koji čine 34 ministarstva obrazovanja) u ime Europske komisije. Središnja služba za potporu eTwinningu zajedno s nacionalnim službama za potporu odgovorna je za razvoj platforme, kao i za omogućivanje stručnog usavršavanja i drugih aktivnosti kao što je godišnja europska konferencija i dodjela nagrada, na kojoj nastavnici i učenici primaju nagrade za svoj rad na istaknutim projektima.

Predgovor

Tibor Navracsis
Povjerenik Europske komisije
za obrazovanje, kulturu,
mlade i sport

Demokracija je jedna od temeljnih vrijednosti Europske unije. Nije nam darovana. O njoj moramo učiti i razumjeti je – i najvažnije, mora je prakticirati svaki građanin. U današnje vrijeme to je važnije nego ikada. Promjene u našim društvima i u svijetu oko nas stvaraju mnoge nove mogućnosti. Jednako tako, suočeni smo i sa novim izazovima. Moramo uzeti u obzir strahove ljudi koji se osjećaju preopterećenima ili napuštenima. Moramo osnažiti ljude, omogućiti im usvajanje vještina i stvoriti inkluzivno okruženje kako bi se uključili u društvo i ostvarili svoje potencijale. Moramo graditi kohezivne zajednice i osnaživati osjećaj zajedništva i pripadnosti.

Smatram da je temeljna misija naših obrazovnih sustava pružiti potporu učenicima za unaprijeđenje razumijevanja demokratskih procesa odlučivanja i ohrabriti ih da preuzmu aktivnu ulogu. Građansko obrazovanje u svim oblicima i na svim razinama, čak i od rane dobi, igra ključnu ulogu u tome. Cilj je omogućiti svima da kao odgovorni građani u potpunosti sudjeluju u javnom i društvenom životu, temeljenom na razumijevanju društvenih, gospodarskih, ekonomskih, pravnih i političkih koncepata i struktura.

Građanstvo se ne može naučiti samo kao dio nastavne cjeline. Ono zahtijeva praktično učenje, omogućavajući učenicima promatranje, promišljanje, usporedbu, istraživanje i eksperimentiranje. Očigledno, uloga učitelja je u tome ključna, kao i demokratsko okruženje u školi.

Projekti eTwinninga omogućuju provođenje ovih aktivnosti. Učenicima, nastavnicima i ravnateljima omogućuju zajednički rad ukidajući granice. Ova knjiga predstavlja izbor izuzetnih projekata eTwinninga i aktivnosti kojima se promiču vrijednosti, ljudska prava, kritičko mišljenje i razvijanje demokratske kulture u učionicama i školama.

Želim najiskrenije zahvaliti svim učiteljima i učenicima uključenima u različite aktivnosti predstavljene u ovoj knjizi. Vjerujem da će njihov primjer potaknuti i druge učenike i nastavnike da žive temeljne vrijednosti naše Europske unije. Želio bih također zahvaliti zajednici eTwinning u cjelini na izuzetnom doprinosu u osiguravanju kvalitetnog i inkluzivnog obrazovanja u Europi i u našim partnerskim zemljama.

Uvod

eTwinning: Izgradnja demokratskog okruženja u školi

„Učenici ne bi trebali biti osposobljeni za život u demokraciji tek kao odrasli ljudi; oni bi već danas trebali imati priliku živjeti u demokraciji.“

- Alfie Kohn, autor i predavač

U demokratskim društvima svi članovi imaju, po definiciji, društvenu i političku ulogu. Među obrazovnim institucijama u Europi postoji konsenzus da mladi moraju steći potrebne kompetencije za obavljanje tih društvenih i političkih dužnosti.

Europska unija izrazila je svoju predanost građanskom obrazovanju kroz brojne inicijative. Promicanje aktivnog građanstva jedan je od četiri cilja Europske suradnje u području obrazovnih politika (ET 2020.)

[Strateški okvir za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020.) je forum koji državama članicama omogućuje razmjenu najbolje prakse i uzajamno učenje].¹; posebno se ističe da obrazovanje treba promicati interkulturalne kompetencije, demokratske vrijednosti i poštivanje temeljnih prava, sprečavati i suzbijati sve oblike diskriminacije i rasizma te osposobiti djecu, mlade i odrasle za pozitivnu komunikaciju s vršnjacima različitog podrijetla. Radna skupina ET2020 za promicanje građanstva i zajedničkih vrijednosti slobode, tolerancije i nediskriminacije putem obrazovanja, također se složila u svom nedavnom izvješću², da se stjecanje zajedničkih vrijednosti i socijalnih i građanskih kompetencija najbolje poboljšava interdisciplinarnim pristupom u raznim predmetima, u kombinaciji s njihovom integracijom u druge predmete i njihovom ugradnjom u demokratsku školsku kulturu i etos.

U svom izvješću o obrazovanju o građanstvu za 2017. godinu, mreža stručnjaka Eurydice³ ustanovila je da su očekivanja javnosti od građanskog obrazovanja porasla, kao rezultat značajnih i sve većih izazova u našim društvima. Sukladno tome, nadaje se kao veći

Irene Pateraki

Voditeljica grupe za razvoj pedagogije i praćenje, Središnja služba za potporu eTwinningu

1 <https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework>; and Council Conclusions at: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=EN)

2 ET2020 Radna skupina za promicanje građanstva i zajedničkih vrijednosti slobode, tolerancije i nediskriminacije putem obrazovanja u razdoblju 2016.-2018., „Elementi za okvir politike“

3 Eurydice je mreža koju čine 42 nacionalne jedinice sa sjedištem u svih 38 zemalja programa Erasmus +

prioritet na europskoj razini te je također u središtu pozornosti u velikom broju zemalja. Njihov konceptualni okvir temelji se na četiri područja kompetencija za obrazovanje o građanstvu (tj. područjima znanja, vještina i stavova):

- učinkovita i konstruktivna interakcija s drugima;
- kritičko mišljenje;
- ponašanje na društveno odgovoran način; i
- demokratsko djelovanje.

EU je također aktivno bila uključena u razvoj Agende za održivost 2030. godine⁴. Agenda 2030. ističe nužnost promicanja napretka svih ljudi i zaštitu okoliša. Prepoznaje se činjenica da se okončanje siromaštva mora odvijati paralelno sa strategijama koje se bave nizom društvenih potreba, uključujući obrazovanje i zdravstvo, istovremeno s rješavanjem izazova klimatskih promjena i promicanjem mira, te identificira mlade kao „kritične čimbenike promjena“. No, za ovu aktivnu i vodeću ulogu, potrebni su prava podrška i alati. Obrazovanje igra važnu ulogu u osiguravanju alata za mlade ljude - za razvoj i poticanje njihove kreativnosti i inovacija, te za aktivno uključivanje i sudjelovanje u zajednici.

Vijeće Europe, u svom Izvješću o stanju građanstva i obrazovanja o ljudskim pravima u Europi (2017.), ističe da se obrazovanje u 47 zemalja članica sve više prepoznaje kao alat za borbu protiv radikalizacije koja vodi ka terorizmu, za uspješno integriranje migranata i izbjeglica te za rješavanje nezadovoljstva demokracijom

i porasta populizma. Međunarodna suradnja u obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava raste, uz potporu nacionalnim pristupima podizanjem standarda i omogućavanjem državama da uče iz iskustva drugih.

No, unatoč rastućem razumijevanju odnosa između obrazovanja i cjelokupnog europskog demokratskog zdravlja, Izvještaj signalizira da izazovi i dalje ostaju. U mnogim zemljama [...] teme građanstva i obrazovanja o ljudskim pravima nisu dovoljno integrirane. U nekim područjima obrazovanja, kao što je strukovno

„Galaksija eTwinninga“ EPAL Nafpaktou, Grčka

4 <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

obrazovanje i osposobljavanje, oni često izostaju. Tamo gdje su prisutne, u mnogim se slučajevima ne čini dovoljno za praćenje njihovog učinka, što znači da i dalje nisu prioritetna područja, a resursi su usmjereni prema područjima obrazovanja koja se ocjenjuju i rangiraju.

Konvencija UN-a o pravima djeteta (1989.), koju je ratificiralo više od 100 zemalja, ima značajne implikacije na poboljšanje sudjelovanja mladih u društvu. Naglašava da su djeca neovisni subjekti i stoga imaju prava. Članak 12. Konvencije ističe snažan, iako vrlo općenit poziv na sudjelovanje djece: *„Države članice osiguravaju djetetu koje je sposobno oblikovati svoje stavove pravo na slobodno izražavanje u svim pitanjima koja se tiču djeteta, pri čemu stavovi djeteta dobivaju određenu težinu u skladu s godinama i zrelošću djeteta.“* Članak 13. navodi: *„Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu traženja, primanja i prenošenja informacija i ideja svih vrsta, bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno ili u tisku, putem umjetnosti ili bilo kojeg drugog medija po izboru djeteta.“*

Tek kada se ta prava omoguće, možemo očekivati da mladi ljudi preuzmu vodeću ulogu, koristeći razne oblike djelovanja, uključujući potpisivanje peticije, prosvjede, kampanje na društvenim medijima, itd. Škole bi, kao sastavni dio zajednice, trebale biti mjesto poticanja razumijevanja i iskustva demokratske participacije ljudi.

eTwinning potiče demokratsko sudjelovanje učitelja, učenika, roditelja i lokalne zajednice pružajući im mogućnost aktivnog sudjelovanja u projektima, kampanjama i mogućnostima profesionalnog razvoja. Misija škole s oznakom eTwinninga, razvijena tijekom zadnje dvije godine, stavlja naglasak na koncept **upravljanja podijeljene odgovornosti i učenika kao pokretača promjene** „*koji djeluju i kao pokretači i kao odskočna daska za sve inovacije u pedagogiji i korištenju tehnologije.*“

Tema odabrana za 2019. godinu je „Demokratsko sudjelovanje“. U eTwinningu, svi imaju priliku ravnopravno sudjelovati u aktivnostima jer i učitelji i učenici imaju moć u svojim rukama i mogu osmišljavati projekte kako bi prilagodili nastavu sposobnostima i specifičnim potrebama učenika u učionici. Učitelji potiču svoje učenike na aktivnu ulogu u planiranju i provedbi projekata, a posebno se potiču talenti učenika. Na primjer, učenik koji lijepo crta ima aktivnu ulogu u izradi logotipa projekta ili plakata za neku aktivnost. Sva mišljenja imaju jednaku vrijednost. Stoga ne čudi da su mnogi projekti na teme demokracije, vrijednosti, ljudskih prava i prava djece, govora mržnje, medijske pismenosti, vršnjačkog nasilja i lažnih vijesti provedeni putem eTwinninga tijekom proteklih godina.

Kako bi naglasio važnost demokratskog sudjelovanja i olakšao rad učiteljima, eTwinning nudi mnoštvo materijala i resursa poput projektnih kompleta kao korak - po - korak vodiča kroz projekte eTwinninga.

Nekoliko primjera na portalu eTwinning:

- Neka se čuje i vaš stav o obrazovanju
- Živimo u harmoniji!
- Premladi za glasovanje, dovoljno odrasli za poticanje promjena
- Transmisija za globalne ciljeve
- Vaši glasovi su važni!

Proljetna kampanja eTwinninga za 2019. godinu bila je primjer kako se eTwinners mogu kreativno pozabaviti demokratskim sudjelovanjem. U zamišljenom svemiru učitelji i učenici putovali su do pet planeta galaksije eTwinninga: Ljudska prava, Zakon i proces donošenje odluka; Okoliš: Mediji i Povijest, te sudjelovali u suradničkim aktivnostima i mrežnim seminarima. Kampanja se bavila temama kao što su: Poučavanje o medijskoj pismenosti i lažnim vijestima uz detektore laži i raspravu o različitosti i diskriminaciji - Kako koristiti mrežni alat „Priče koje pokreću“.

„Galaksija eTwinninga“, crtež učenika iz Rumunjske

Demokratsko sudjelovanje nije samo tema za poučavanje, već je stav, način djelovanja i življenja, a kao što je već spomenuto, dobro mjesto za vježbanje demokracije je škola. Iz ove perspektive, svrha ove knjige je upoznati i istražiti različite aspekte demokratskog sudjelovanja i ponuditi primjere projekata eTwinninga, kao i ideje za aktivnosti povezane s tom temom.

Prvi dio predstavlja glavne elemente demokratskog sudjelovanja i ulogu obrazovanja u pokretanju aktivnog angažmana mladih.

Drugi se dio fokusira na ulogu učitelja u razvoju demokratskih kompetencija i važnosti aktivnog građanstva.

Drugi se dio fokusira na ulogu učitelja u razvoju demokratskih kompetencija i važnosti aktivnog građanstva.

Treći dio predstavlja alat pomoću kojeg učenici mogu razviti vještine kritičkog mišljenja s ciljem suzbijanja stereotipa i predrasuda.

U četvrtom dijelu predstavljaju se mladi koji su preuzeli leadersku poziciju kako bi se čuo njihov glas. Oni su primjeri koji mogu nadahnuti vaše učenike.

Zadnja tri odjeljka sadrže projekte eTwinninga na teme demokracije, ljudskih prava, vrijednosti, vršnjačkog nasilja, govora mržnje, lažnih vijesti, volontiranja, aktivnog građanstva i medijske pismenosti, uz aktivnosti koje učitelji mogu koristiti kao inspiraciju za vlastite projekte.

Ako je istina da demokratsko sudjelovanje podrazumijeva prava, znanje, alate i podršku za razumijevanje našeg društva, te poduzimanje akcija kako bismo utjecali na njegovu budućnost, nadamo se da će ova knjiga učiteljima pružiti polazište, smjernice i inspiraciju za podršku učenicima da postanu bolji građani. Svijetu su potrebni sada, više nego ikada prije.

„Tajna poruka koju danas mladima šalje društvo oko njih jest da oni nisu potrebni, da će se društvo bez njih snaći sasvim dobro, sve dok oni - u nekom trenutku u budućnosti - ne preuzmu uzde. Ipak, činjenica je da se društvo ne kreće u dobrom smjeru ... potrebna nam je sva energija, ideje, mašta i talent s kojima mladi ljudi mogu pridonijeti i umanjiti naše poteškoće. Za društvo je pokušaj rješavanja problema bez punoga sudjelovanja, čak i vrlo mladih ljudi, potpuno besmislen i glup.“ - Alvin Toffler, pisac i futurist

1. Škole kao laboratoriji demokracije.

Isabel Menezes, Pedro D. Ferreira, Norberto Ribeiro i Carla Malafaia
Centar za istraživačke i obrazovne intervencije, Fakultet psihologije i obrazovnih znanosti, Sveučilište u Portu, Portugal

Još davne 1916. godine u svom djelu *Demokracija i obrazovanje*, John Dewey doveo je u pitanje ulogu obrazovanja kao pripreme za život. Učinio je to promišljajući da „učenje u školi treba nastaviti školovanjem izvan škole“. No, također je pretpostavio da bi obrazovanje trebalo imati za cilj promovirati „sposobnost življenja kao člana društva tako da ono što [osoba] dobije od života s drugima bude u ravnoteži s onime čime ta osoba doprinosi“. Prema njegovom mišljenju, međutim, „obrazovanje nije puko sredstvo za takav život. Obrazovanje je upravo takav život.“

U tom smislu, obrazovanje se ne bi smjelo promatrati kao zaseban dio, izvan vlastitog života. Obrazovanje koje život ne smatra temeljnim dijelom svojih svakodnevnih obrazovnih praksi lako je ranjivo na argumente koji dovode u pitanje politički i društveni mandat koji mu se pripisuje i koji potiču kritiku. Obrazovanje ne bi trebalo smatrati učenike tek pasivnim potrošačima bez aktivnog sudjelovanja (Biesta, 2011; Biesta & Lawy, 2006; Hedtke, 2013).

U stvari, o demokraciji učimo prilično mnogo samo bivajući u školi: učimo o pravdi i nepravdi, jednakosti i nejednakosti, sudjelovanju i otuđenju, moći i nemoći, ali također učimo izražavati vlastite ideje, raspravljati, pregovarati i biti fleksibilni, suprotstavljati se drugima, koristiti argumente i zagovarati u korist onih prema kojima se postupuje nepravedno. Kao takvo, školsko iskustvo je neminovno i političko iskustvo.

Postoji tradicija istraživanja koja pokazuju da je obrazovanje ključni pokazatelj građanske i političke participacije, uključujući ne samo konvencionalne (npr. glasanje), već i nove (npr. potpisivanje internetskih peticija, demonstraciju, bojkot) obrasce (npr. Hadjar & Beck, 2010 ; Quintelier, 2010 .; Stockemer, 2014). To ne iznenađuje jer škole omogućavaju učenicima da žive demokraciju - i iskuse njezine nesavršenosti – u školi i izvan nje. U nedavnoj europskoj studiji Catch-EyoU⁵, mladi, tijekom rasprava u fokus grupama ističu kako su ova raznolika iskustva važna:

Marta: Možda zato što sam u školi tražila i druge stvari koje ovdje postoje: Parlament mladih; Europski klub, sve ove stvari. I, smatram, da je to sjajna prilika za mlade da sudjeluju u aktivnostima zajednice, ne samo školske, već u smislu politike u našoj zemlji i Europi. Mislim da imamo puno mogućnosti ... (učenica iz Portugala)

Linda: Mislim da je škola najvažnija (ustanova za poticanje aktivnog građanstva), jer tamo smo odgajani, u školi, ako informacije dobivate u ranom životu i znate da je to mjesto na kojem ste često, a možda ih nećete dobiti kod kuće, važno je da ih steknete negdje drugdje. (učenica iz Švedske)

Georg: politiku bi trebalo više uvesti u školu, jer kada govorimo o svim stvarima o kojima smo danas razgovarali, jedini način da ih riješimo [probleme poput nezainteresiranosti mladih za politiku] je da mladi [steknu] razumijevanje o politici kao prostoru gdje se njihov glas stvarno čuje, gdje se njihovo mišljenje uvažava; kao nešto što nije daleko, čudno i nerazumljivo, već blisko“. (učenik iz Estonije)

Petr: Ovdje se sastaju vijeće učenika, predstavnici škole, učitelji i učenici i obično se oko 30-40 ljudi nalazi ovdje u sobi za sastanke i oni razgovaraju o različitim temama. Imaju priliku reći što im smeta, što žele, a ravnatelj razgovara s nama i očekuje da informacije prenesemo direktno u učionice. (učenik iz Češke)

5 Izgradnja aktivnog građanstva s mladima Europe, istraživački projekt koji se sufinancira iz programa EU za istraživanje i inovacije Obzor 2020:<http://www.catchyou.eu>

Ovi zaključci slažu se sa drugim istraživanjima koja smo provodili u školama u zadnjem desetljeću (Malafaia, Teixeira, Neves & Menezes, 2016; Menezes i Ferreira, 2014; Ribeiro, Neves i Menezes, 2017). Prva i posebno značajna tendencija je povjerenje, ali i kritičan odnos prema školi. Uvijek iznova inzistiraju da su škole jedini kontekst u kojem mogu učiti o politici: „Ako ne u školama, gdje onda?“ pitaju nas. Međutim, kao drugi trend prepoznaje se činjenica da, iako postoje brojne mogućnosti za učenike i izvan nastave, mnogi se oslanjaju na tokenističke pristupe odozgo prema dolje - iluzorni pristup građanstvu koji riskira da se proširi - koji u velikoj mjeri ovise o pojedinim učiteljima koji mogu, ili ne moraju, biti spremni doprinijeti pluralnoj, demokratskoj i participativnoj školskoj kulturi.

Dakle, dok su škole neizbježan kontekst za život i učenje (o) politici, kvalitetu demokratskog života u školama treba pažljivo ispitati. Potiču li se učenici da izraze svoje mišljenje, čak i kada se ne slažu sa kolegama i / ili učiteljima? Imaju li prostora za raspravu o implikacijama znanja o kojima uče i koja usvajaju u svom životu? Postoje li mogućnosti da se uključe u rješavanje stvarnih problema u školi i zajednici? Uzimaju li se u obzir njihova mišljenja o načinu organiziranja i vođenja škola? U cijelosti, naš je argument da ne postoji način da se zalažemo za ulogu škole kao konteksta demokratskog učenja ako izuzmemo ovu životnu komponentu iz jednadžbe, tj. ako ne uključimo i demokraciju i politiku.

2. Demokratsko sudjelovanje u školi

2.1 Uloga učitelja u razvoju demokratskih kompetencija

Pascale Mompoin-Gaillard

Učitelj edukator, socijalna psihologinja, predsjednica udruge Learn to change, Francuska

Ildikó Lázár

Viša predavačica pri katedri za pedagogiju engleskog jezika, Mađarska

Charlot Cassar

Ravnatelj osnovne škole, St. Margaret College Zabbar Osnovna škola B, Malta

Izgradnja demokratskih školskih sredina odgovornost je svih dionika

Demokratska školska sredina se ne događa, to je proces u trajanju koji ne može teći bez problema ili biti skladan ili lišen sukobljavajućih stavova i mišljenja. Doista demokratsko okruženje je ono u kojem pojedinci mogu konstruktivno komunicirati s drugima i gdje se ljudi mogu složiti da se ne slažu, unutar okvira u kojima se poštuju, te poštuju ljudska prava i vladavinu zakona. Iako je neposredna odgovornost uspostavljanja demokratskog školskog okruženja odgovornost ravnatelja škole ili vođe, u demokraciji postoje i drugi dionici koji su zainteresirani za uspjeh škole - učenici, učitelji, roditelji i šira zajednica (Bäckman & Trafford, 2007). Demokratska okruženja rezultat su zajedničkog napora.

Obrazovanje igra važnu ulogu u suočavanju s izazovima složenosti i nesigurnosti današnjice.

Europska suradnja u području obrazovnih politika (ET 2020.) („ET2020“, vidi fusnotu1, uvod) naglašava da obrazovanje i osposobljavanje imaju ključnu ulogu u suočavanju s mnogim društveno-ekonomskim, demografskim, okolišnim i tehnološkim izazovima s kojima se Europa i njezini građani danas suočavaju i koji predstoje u budućnosti. Primarni cilj europske suradnje trebao bi biti podrška sustavima obrazovanja i osposobljavanja u državama članicama EU-a s ciljem osiguranja:

- (a) osobnog, društvenog i profesionalnog ispunjenja svih građana;
- (b) održivog gospodarskog prosperiteta i zapošljivosti uz istodobno promicanje demokratskih vrijednosti, socijalne kohezije, aktivnog građanstva i interkulturalnog dijaloga.

Ovi ciljevi odražavaju viziju obrazovanja koju je razvilo Vijeće Europe (u Preporuci CM / Rec (2007) 6), koja uključuje četiri glavna cilja:

1. Razvijanje široke baze znanja,
2. Pripremu za tržište rada,
3. Pripremu za život aktivnih građana i,
4. Osobni razvoj

Prva dva područja su ona na koja se državne škole uglavnom i usredotočuju. Ipak, sve češće, možda pod pritiscima uvjeta nestabilnosti, neizvjesnosti, složenosti i dvosmislenosti (VUCA) u kojima danas živimo, obrazovanje za demokratsko građanstvo i osobni razvoj dobivaju sve više na pozornosti. Zajednička odgovornost za obrazovanje i odlučivanje o tome što je važno za djecu i tinejdžere moguća je sa dionicima koji surađuju u postizanju zajedničkih ciljeva: roditeljima, obrazovnim ustanovama, civilnim društvom i mladima.

Sve veći broj odgojno-obrazovnih djelatnika eksperimentira u okviru kurikulumu kako bi osmislio nastavu koja poučava o vrijednostima, stavovima, vještinama i znanjima kojima učenici trebaju doprinijeti demokratskoj kulturi. Oni uključuju demokratske procese kao što su demokratsko upravljanje, suradničko učenje, participativno (osobno i vršnjačko) ocjenjivanje i sudjelovanje civilnog društva u obrazovnom putu mladih u obrazovne aktivnosti i učionice.

Sa sve većom sviješću odgojno-obrazovnih djelatnika o potrebi uvođenja promjena u obrazovanje dolazimo do „trenutka zrelosti“.

Promišljanje obrazovanja: rastuće priznavanje važnosti poučavanja i učenja o aktivnom građanstvu

U zadnjih nekoliko godina široko je prepoznata potreba za promjenama u obrazovanju. Nekoliko međunarodnih udruga i organizacija objavilo je važne dokumente na tu temu. Osim referenci navedenih u uvodu, vrijedno je napomenuti da je Vijeće Europe objavilo manifest: *Obrazovanje za promjene - promjene za obrazovanje* (2014) koji naglašava važnost promišljanja obrazovanja: „Modeli školovanja koje smo naslijedili iz prošlosti obično su elitistički, hijerarhijski i ekskluzivni; te osobine su se tijekom godina možda ublažile, ali zapravo nisu ni bile dovedena u pitanje demokratizacijom srednjoškolskog i tercijarnog obrazovanja kakvu su iskusile mnoge zemlje posljednjih desetljeća“ (Vijeće Europe, 2014., str. 21).

Na temelju pregleda očekivanja poslodavaca u 21. stoljeću od učenika koji završavaju škole, otkrili smo da su: suradnja, složeno rješavanje problema, kritičko mišljenje, autonomija, kreativnost, empatija, odgovornost, emocionalna inteligencija, multiperspektivnost, kognitivna fleksibilnost, poduzetništvo, ICT pismenost i spremnost za cjeloživotno učenje - vitalno važne vještine. Međutim, malo je vjerojatno da će hijerarhijski odnosi u školama i tradicionalne frontalne metode poučavanja zasebnih školskih predmeta dovoljno razviti te vještine i kvalitete kod učenika. Zato *manifest* vrlo jasno naglašava: „Kako bismo promijenili ponašanje i podržali integraciju novih koncepata i vrijednosti, za učenike će biti važno iskustveno učenje unutar socio-konstruktivističkog pristupa, koji im omogućava da promatraju, razmišljaju, uspoređuju, istražuju, eksperimentiraju- sve aktivnosti koje nisu često integrirane u dovoljnoj mjeri u tradicionalne nastavne izbore poput „učenja napamet“ ili frontalnih pristupa kod kojih postoji „odgajatelj koji zna i govori“ i „učenik koji ne zna i sluša“ (Vijeće Europe, 2014., str. 20).

Zaključujući projekt započet u 2013., Vijeće Europe usvojilo je *Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu* (2017), razvijanjem smjernica koje nacionalne vlasti i dionici u obrazovanju mogu koristiti i prilagoditi po potrebi. Okvir pruža sveobuhvatan model kompetencija koje učenici trebaju steći ako žele učinkovito sudjelovati u kulturi demokracije, s opisom i smjericama za njihovo provođenje.

Kako bi učenici mogli razviti ove vještine, uloga učitelja se također mora razvijati. „Učitelji kao facilitatori učenja u međusobno isprepletenom svijetu morat će razvijati transverzalne kompetencije, uz razvoj kompetencija specifičnih za njihov akademski predmet“ (Vijeće Europe, 2014., str. 24). To je postalo još važnije otkada je pokrenut *Globalni okvir kompetencija* (OECD-PISA, 2018). Prema mrežnoj stranici OECD-PISA: „Globalna kompetencija je sposobnost propitivanja lokalnih, globalnih i interkulturalnih pitanja, razumijevanja i uvažavanja perspektiva i svjetonazora drugih, uključivanja u otvorene, primjerene i učinkovite interakcije s ljudima iz različitih kultura i djelovanja u korist zajedničkog blagostanja i održivog razvoja“ (2018). S ovakvim razvojem događaja postavlja se pitanje kako najbolje podržati učitelje da razviju ove kompetencije, kao i kod svojih učenika, kako bi naučili mijenjati se, s ciljem učenja.

Omogućimo učiteljima da razviju kompetencije 21. stoljeća

Beijard, Meijer, Morine-Dershimer i Tilemma (2005) pozivaju na redefiniranje profesionalizma učiteljske struke s naglaskom na poboljšanje kvalitete mišljenja i obrazovanja učitelja, u stalno promjenjivom kontekstu. Oni pritom pozivaju na dinamičan pristup poučavanju i obrazovanju učitelja, u kojem će razvoj identiteta učitelja postati presudan. Identitet učitelja zahtijeva razvoj onoga što Mockler (2011) opisuje kao učiteljsku „političku oštrinu“ ili njihovu sposobnost da podrže kritičko

i reflektivno razmišljanje u obrazovanju za razvoj demokracije. Ovaj posao nikad nije završen: predanost cjeloživotnom učenju i iskustveno učenje osnova su svega.

Learn to Change, međunarodna neprofitna organizacija koja podržava osobni razvoj unutar okvira socijalne pravde i kreativne ljudske emancipacije, osmislila je *Kartice za demokraciju za sve*. Set od 60 karata namijenjen je pojedincima ili grupama pomoću kojih mogu preispitati svoje stavove, vještine, znanja i razumijevanje demokracije kako bi mogli pridonijeti stvaranju demokratskog okruženja i poboljšati vlastite prakse i ponašanja. Kompetencije koje su nam potrebne za razvoj demokracije potrebne su i u novim, promjenjivim uvjetima rada: potrebne su vještine 21. stoljeća poput prilagodljivosti, sposobnosti prekogranične suradnje te uspješno rješavanje složenih problema.

Izdanje za učitelje *Kartice za demokraciju* osmišljeno je kao pomoć učiteljima u promišljanju i ispitivanju stavova, vještina i znanja u primjeni demokratskih procesa i/ili iskustva u nastavi te poboljšanju vlastite prakse. Kartice identificiraju i opisuju ključne akcije koje učitelji mogu razviti i primijeniti kako bi promovirali inkluzivno i demokratsko okruženje za učenje.

Organizacija Learn to change je kreirala seriju aktivnosti u kojima se primjenjuju *Kartice za demokraciju* i angažiraju svi dionici demokratskog procesa. Ove aktivnosti dostupne su na mrežnoj [stranici: www.learnchange.eu](http://www.learnchange.eu)

- Promjene u procjenama i evaluacijama
- Moje putovanje - Samoprocjena za učenike i učitelje s Karticama za demokraciju
- Kratki susreti za razvoj demokracije
- Sedam ideja za demokratskiju školsku godinu
- Mrežni seminar „Razvoj građana poduzetnika“ za School Education Gateway
- Mrežni seminar Kartice za demokraciju

Neki drugi besplatni resursi koji podržavaju stvaranje demokratskog školskog okruženja i razvoj demokratskih kompetencija uključuju:

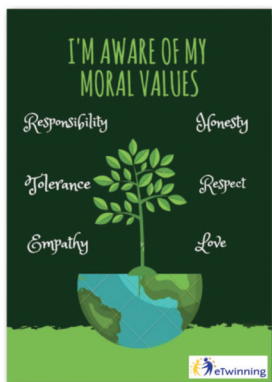
- **Compass:** priručnik o obrazovanju o ljudskim pravima koji mladim liderima, učiteljima i ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima nudi konkretne ideje i praktične aktivnosti za uključivanje, angažiranje i motiviranje mladih.
- **Compasito:** pruža djeci, odgajateljima, nastavnicima i roditeljima aktivnosti i metode za upoznavanje djece s ljudskim pravima na kreativan i atraktivan način.
- **ZADACI za demokraciju:** 60 aktivnosti za učenje i procjenu suprotnih stavova, vještina i znanja u priručniku za učitelje u formalnim i neformalnim obrazovnim sredinama razvijenim u okviru Pestalozzi programa cjeloživotnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika Vijeća Europe.

Nadamo se da će pristup takvim resursima potaknuti učitelje da eksperimentiraju s novim idejama, uz potporu razvoju mogućnosti obrazovanja nastavnika.

2.2 Inspirativni projekti eTwinninga

U sklopu eTwinninga učenici i učitelji redovito se bave temama vezanim uz ljudska prava, vrijednosti i demokratsku kulturu. Evo nekoliko primjera nedavnih projekata eTwinninga na ove teme:

► „Svjestan sam svojih moralnih vrijednosti“

Dob učenika:

4 - 15

Države:

Grčka, Rumunjska, Tunis,
Turska

Kao što je opisano u uvodu, obrazovanje je alat za bolje prepoznavanje i razumijevanje vrijednosti koje su važne i relevantne za prenošenje. Ovaj projekt fokusirao se na univerzalne moralne vrijednosti poput tolerancije, empatije, ljubavi, poštovanja, odgovornosti i poštenja. Učenici i učitelji surađivali su s ciljem osvještavanja o aktivnom građanstvu i unaprijedili svoje znanje engleskog jezika tijekom mjesečnih aktivnosti. Te aktivnosti uključivale su izradu časopisa koji predstavlja moralne vrijednosti i njihovu važnost, mrežnu stranicu za suradnju, mrežne rasprave i suradnički patchwork, čemu su doprinijele sve škole. Ostale aktivnosti uključuju likovnu umjetnost i izradu umjetničkih predmeta poput papirnatog cvijeća i majica koje su dizajnirali učenici. Projekt je završen izložbom u jednoj od turskih škola u kojoj su izloženi radovi učenika i učitelja.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/57121>

⇒ „Myriem i prijatelji: građani boljeg svijeta“

MYRIEM
AND
FRIENDS

CITIZENS
OF A
BETTER
WORLD

Dob učenika:

5-17

Države:

Hrvatska, Cipar, Grčka, Poljska,
Portugal, Rumunjska, Slovenija,
Španjolska, Tunis, Ukrajina

Myriem je lutka iz Tunisa i središnji lik u ovom projektu. Učenici iz drugih zemalja kreirali su njezine prijatelje u svojim školama, a zatim su Myriem i prijatelji putovali kroz deset zemalja, boravili u svakoj od njih po tri mjeseca, i to je označilo početak rada na univerzalnim ljudskim vrijednostima za učenike ovih škola. Lutke su korištene kao alat za promicanje vrijednosti poput tolerancije, prijateljstva, jednakosti, mira, poštovanja i odgovornosti. Učenici su kreirali međunarodni kalendar, koji uključuje i svečanosti i dane sjećanja u svim zemljama, kako bi mogli upoznati različite kulture. Učenici su preuzeli inicijativu i povezali vrijednosti s vrijednostima svojih lokalnih zajednica. Myriem i njezini prijatelji vratili su se kući, ali prije toga, svi su se zajedno sreli u „Concordvilleu“, zamišljenoj idealnoj zemlji koju su osmislili studenti. „Concordville“ je uključivao vrijednosti i ponašanja koje su učenici smatrali neophodnima za pravedno društvo. Potom su dokumentirani u zajednički napisanom manifestu: *„Concordville je zajednica naših snova, koja nadilazi nacionalne granice“*. Manifest su osmislili učenici kroz igru potrage za blagom u kojoj su koristili QR kodove za popunjavanje križaljke i s pomoću tih riječi. Manifest oprimjeruje ljudska prava i vrijednosti o kojima su učili i raspravljali tijekom rada na projektu. Učenici su također stvorili Thinglink interaktivnu sliku s humanitarnim vrijednostima i napisali suradničku priču „Dječak iz Sirije“ i dnevnik izbjeglica, radeći na zajedničkom Google dokumentu, uključujući i crteže koje su napravili najmlađi suradnici na projektu. Ovaj projekt potaknuo je učenike na razgovor o „teškim“ pitanjima kao što su trgovina ljudima, glad i nejednaka raspodjela bogatstva, inkluzija.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/9507>

„Iskre“

Dob učenika:

11-18

Države:

Azerbajdžan, Češka Republika, Francuska, Gruzija, Njemačka, Italija, Malta, Norveška, Poljska, Portugal, Srbija, Španjolska, Tunis, Turska, Ukrajina, Velika Britanija

Tijekom ovog projekta učenici su naučili, istražili i ispitili ciljeve održivog razvoja UN-a za 2030., koji su, kao što je spomenuto u uvodu, izvrsno polazište za promišljanje obrazovanja i njegove uloge u modernim društvima. Projektom se u uključenim školama i zajednicama povećala svijest o održivom razvoju. Učenici su započeli sa zajedničkim istraživanjem jednog od 17 ciljeva: suzbijanje siromaštva, svodenje gladi na 0, kvalitetno obrazovanje, jednakost spolova, smanjenje nejednakosti, zaustavljanje klimatskih promjena, mir, pravda i snažne institucije te partnerstvo u ostvarivanju ciljeva. Sastavili su europski rječnik kako bi svi učenici mogli razumjeti ciljeve. Usredotočivši se na cilj kvalitetnog obrazovanja, učenici su naučili s kojim se izazovima djeca u raznim dijelovima svijeta suočavaju da bi mogla pohađati školu te kako se kvaliteta obrazovanja razlikuje diljem svijeta. Usredotočivši se na cilj suzbijanja siromaštva, učenici su dobili zadatak: „živjeti s 1,25 USD na dan“. Pritom su fotografirali cijene u lokalnoj samoposluzi te se raspitivali u lokalnim kafićima i restoranima da bi saznali što mogu kupiti za taj iznos. Tijekom cijelog projekta studenti su surađivali u nacionalnim i međunarodnim grupama, rješavali izazove implementacije ciljeva te raspravljali o tome što mogu poduzeti u lokalnim zajednicama da bi postigli veću održivost. Učenici su pritom poboljšali znanje engleskog jezika, matematike i informatike te vještine komunikacije i prezentacije, a ujedno su i postali globalni građani pokušavajući pronaći rješenja za neke od najvažnijih globalnih problema današnjice.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/43401>

☰ „Herit@ge Matters“ [Nasljeđe je važno]

Dob učenika:

12-15

Države:

Belgija, Hrvatska, Njemačka, Grčka,
Portugal, Republika Moldavija,
Rumunjska

Kao što je već spomenuto u uvodu ovog poglavlja, obrazovanje mladih za aktivno građanstvo započinje u školi. Učitelji imaju važnu ulogu u izgradnji demokratskih škola, poticanju učenika da preuzmu odgovornost te da konstruktivno izražavaju svoja mišljenja. Tijekom projekta „Herit@ge Matters“: učenici su propitali vrijednosti kao što su jednakopravnost, poštovanje, tolerancija i raznolikost. Počevši s tim osnovnim vrijednostima, učenici su istraživali teme pravde i suzbijanja diskriminacije i nepravde. Zajedno su izradili ploču o ljudskim pravima na kojoj su surađujući na replikama umjetničkih djela istražili sva ljudska prava iz Deklaracije o ljudskim pravima. Kao podsjetnik svim učenicima odabran je i projiciran tijekom projekta sljedeći citat iz Dnevnika Anne Frank: *„Kako je divno to što nitko ne mora čekati ni trenutak da bi počeo svijet činiti boljim.“*

Tijekom rada na projektu učenici su zajedničkim snagama napravili e-časopis sa člancima na temu demokracije, demokratskih vrijednosti u Europi i izvan nje. U časopisu naslova „Naši junaci“ učenici su odabrali ličnosti povezane s pravima, vrijednostima i demokracijom te učili o njima. Čitao se, i na alternativan način proučavao Dnevnik Anne Frank, čime su učenici stekli vještine kritičkog čitanja, vježbali kreativno pisanje te se upoznali s demokratskom svijesti danas, u odnosu na prošlost. Pisali su pisma Anne kao izmišljena prijateljica Kitty. Ta su pisma kasnije drugi partneri prilagodili u predstavu koja je dobila pohvale drugih partnera, roditelja i lokalnih medija. Partneri su izradili mrežnu stranicu o kulturnoj baštini u odnosu na ljudska prava i demokraciju kako bi rezultate projekta mogli podijeliti s cijelim svijetom. Na mrežnoj stranici su predstavljena mišljenja mladih uključenih u projekt, važna umjetnička dijela, životni stil, povijest, poezija te gastronomija.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/50844>

➡ „Izražavanje onoga što jesmo“

Dob učenika:

15 - 17

Države:

Danska, Poljska, Rumunjska, Turska

Promišljanje obrazovanja, kao što je napomenuto ranije u ovom poglavlju, jedan je od ciljeva manifesta Vijeće Europe o obrazovanju za promjene. Ta je perspektiva naširoko primijenjena u projektu „Izražavanje onoga što jesmo“, koji potječe iz razumijevanja da je sadašnja generacija učenika potpuno drugačija od prijašnjih generacija. Učenici su putem različitih medija i zabave neprestano izloženi golemoj količini informacija. Učitelji iz Danske, Poljske, Turske i Rumunjske ovaj su projekt osmislili kako bi povećali toleranciju različitih kultura, poboljšali kritičko mišljenje i produbili razumijevanje koncepata kao što su ljudska prava, demokratske dužnosti, sigurnost na internetu i donošenje odluka.

Tijekom cijelog projekta odvijale su se mrežne i izvanmrežne aktivnosti, počevši od timskog rada učenika na posterima koji predstavljaju demokratske teme i značenje demokracije. Poster su izrađeni ručno, oslikani i izrađeni na mreži s pomoću alata za kolaže fotografija. Učenici su dobili zadatak napisati članke kao istraživački novinari o problemima koji su prisutni u demokracijama. Tu su zajedničku aktivnost pokrenuli učenici, koji su odabrali teme te surađivali u međunarodnim timovima na pisanju članaka. Članci su prikupljeni i objavljeni u mrežnom časopisu naslova „Demokracija u našim životima“. Naposljetku, tijekom mobilnosti u okviru Erasmus+ projekta koji je učenicima omogućio da se osobno susretnu, sudjelovali su u nizu debata u kojima su u grupama istraživali relevantne teme, zajedno predlagali rješenja, izražavali mišljenja i odgovarali na izazove drugih grupa iznoseći argumente za i protiv.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/11338>

2.3 Predložene aktivnosti eTwinninga

Djecu je potrebno učiti da cijene demokraciju kao način života; vještine potrebne za izgradnju demokracije ne razvijaju se automatski, pa učenje demokracije znači pripremanje djece da postanu građani koji će očuvati i oblikovati demokraciju u budućnosti. Stoga bi demokracija trebala biti ključni aspekt u svakom obliku obrazovanja od najranije dobi. Cilj je demokratskog obrazovanja poticati znatiželju, rasprave, kritičko mišljenje te naučiti djecu da preuzmu odgovornost za svoja djela. Ti se ciljevi obrazovanja najbolje postižu djelovanjem. Djeca moraju naučiti ključne koncepte demokracije, a najbolja je vježba živjeti i djelovati u demokratskom okruženju. Škole, ustanove, dječji klubovi, organizacije i obitelji u kojima se poštuju demokratska načela i u kojima postoje prave demokratske strukture najbolji su uzori za djecu da shvate što je demokracija.

„Ključno je među djecom i mladima promicati kulturu demokracije i ljudskih prava jer se stavovi i ponašanja oblikuju u ranoj dobi te to može imati važnu ulogu u njihovoj budućoj uključenosti u javnu problematiku.“ *Zaključci Foruma Vijeća Europe za budućnost demokracije, lipanj 2007.*

Ljudska prava i demokracija recipročni su koncepti. Ljudska prava temelj su svakog demokratskog sustava, ali im je taj sustav potreban da bi ih omogućio.

U nastavku su navedene aktivnosti koje se mogu uklopiti u projekte eTwinninga radi unaprijeđenja razumijevanja demokratskog sudjelovanja među učenicima.

„Posjetitelj s drugog planeta“

Učenike se potiče da upotrijebe maštu i kreativnost te da osmisle i izrade lutku bića s drugog planeta, koju će razmijeniti s partnerskim školama. Učitelji od učenika traže da razmisle što bi posjetitelj iz drugog svijeta htio znati o ljudima te da nacrtaju crteže kojim mu objašnjavaju što znači biti čovjek. Crteži i razmišljanja svake partnerske škole objavljuju se u TwinSpaceu te se u učionici raspravlja o različitim viđenjima.

Dob: 4-7 | **Alati:** materijal za likovni odgoj, bojice, olovke, boja, papir

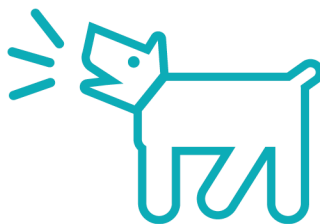
„Proslava Međunarodnog dana djeteta“

Svake godine 20. studenog obilježavamo Međunarodni dan dječjih prava. Učenici u svim razredima raspravljaju o Konvenciji o pravima djeteta te sastavljaju popis 10 prava koja smatraju najvažnijima. Partneri se potom dogovaraju o zajedničkom popisu 10 dječjih prava. Nakon toga, svaki razred odabire jedno pravo te na papiru ili pomoću mrežnog alata crta nešto što predstavlja to pravo. Svi crteži objavljuju se u TwinSpaceu te ih svi partneri ispisuju. Učenici naposljetku snimaju videozapise u kojima izgovaraju nazive prava na vlastitom jeziku. Sve videosnimke skupljaju se u zajednički videozapis u kojem možemo čuti nazive prava na različitim jezicima.

Dob: 4 -7 | **Alati:** YouTube, paper, Colorillo

„Prava mog psića“

Partnerski razredi odabiru plišane psiće kao maskote i šalju ih jedni drugima. Učitelji od učenika traže da psiću nadjenu ime te da razmisle što mu je potrebno da bi bio sretan, zdrav i siguran. Pritom se moraju usredotočiti na to tko je dužan priskrbiti mu to što mu je potrebno. Kad razred odredi potrebe, učitelj ih pita ima li pas pravo na te potrebe.

Nakon što se nekoliko dana brinu o plišanom psiću, učitelji od učenika traže da razmisle što je djeci potrebno za sretan, siguran i zdrav život te tko je dužan priskrbiti im ga. Učenici razgovaraju o dječjim pravima te razmjenjuju odgovore s partnerima. Djeca potom mogu odabrati neko pravo i izraziti ga putem likovnog djela, koje potom prenose u TwinSpace projekta. Svaka škola na kraju projekta može održati izložbu likovnih djela.

Dob: 5 – 10 | **Alati:** papiri i bojice, Artsteps

„Oglašavanje ljudskih prava“

Nakon što se upoznaju s Konvencijom o pravima djeteta Ujedinjenih naroda ⁶ i rasprave njezin sadržaj, učenici iz svih partnerskih škola moraju odabrati pravo koje žele dodatno istražiti. Potom se, ovisno o odabiru, organiziraju grupe s 4–6 članova iz različitih zemalja koje imaju zadatak izraditi kratak televizijski oglas kojim osvještavaju javnost o odabranom pravu. Izradi oglasa pristupaju na različite načine. Primjerice: oglas kao priča koju odglume, pjesma koju otpjevaju, crtić za koji nacrtaju kadrove ili

⁶ <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

pak razgovor sa stručnjakom. Kad se odluče za koncept, može se organizirati mrežni sastanak partnera radi razmjene ideja i povratnih informacija. Nakon sastanka grupe mogu početi s radom na oglasima, a kad završe, oglase mogu objaviti u TwinSpaceu te glasovati da bi se odabrao najpopularniji.

Projekt može završiti sa zaključnim mrežnim sastankom tijekom kojeg se odgovara na pitanja kao što su: kome je potrebno obrazovanje o ljudskim pravima djeteta, zašto je važno da su ljudi upoznati sa svojim pravima te jesu li oglasi dobar način za slanje te važne poruke?

Dob: 8-15 | **Alati:** videokonferencije putem mrežnih sastanaka, PollEverywhere, Dotstorming

„Uskraćivanje ljudskih prava“

Učitelji s učenicima dijele sljedeću priču: *„Jučer je novinar napisao članak kojim je razljutio istaknutu osobu iz svijeta politike. Sljedećeg dana tri su muškarca provalila u novinarovdom i oteli ga. Nitko ne zna gdje se novinar nalazi i nije organizirana službena potraga za njim.“* Od učenika se traži da pročitaju Opću deklaraciju o ljudskim pravima⁷ te odrede koji su članci time prekršeni. Potom u međunarodnim timovima sastavljaju pismo ministru pravosuđa u kojem ističu kršenje tih prava te zahtijevaju da se nešto poduzme ili pak pišu novinski članak u kojem opisuju događaje. Učenici se moraju usredotočiti na jezik i stil pisanja koji upotrebljavaju, ovisno o tome za koga pišu.

Dob: 10 – 14 | **Alat:** MeetingWords

„Igra pogađanja prava“

Partneri čitaju Opću deklaraciju o ljudskim pravima te se upoznaju s pravima čovjeka. Odabire se vrijeme kada će se sastati s partnerima na videokonferencijama putem mrežnih sastanaka i igrati igru pogađanja. Jednom učeniku iz svakog partnerskog razreda zadaje se jedno ljudsko pravo koje mora nacrtati, a partnerski razred mora pogoditi o kojem se ljudskom pravu radi. Ako točno pogode, osvajaju bod. U drugom krugu ljudsko pravo crta učenik iz drugog razreda te se razredi tako izmjenjuju dok svi učenici ne budu imali priliku crtati. Pobjeđuje razred s najviše bodova. Dozvoljeno je crtanje samo slika; brojke i riječi nisu dopušteni, a ne smiju ni govoriti.

Dob: 10-15 | **Alati:** papir, kemijske, olovke, bojice, videokonferencije putem mrežnih sastanaka

7 <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>

„Tvoja prava prestaju ondje gdje moja počinju“

Svaki partner organizira debatu o vrijednostima slobode govora i pravu na zaštitu od diskriminacije. Učenike se potiče da izraze svoja mišljenja te da raspravljaju o iskustvima iz vlastitog života.

Učitelj otvara TwinBoard i od učenika iz svih partnerskih škola traži da odgovore na sljedeća pitanja i tako izraze svoje mišljenje:

- Gdje završavaju prava pojedinca i počinju prava grupe?
- Mogu li se te granice promijeniti?
- U kojim okolnostima?

Učitelj potiče učenike da zajedno napišu pjesme, igrokaze ili kratke priče o incidentima povezanim s ljudskim pravima koje su doživjeli oni sami, odnosno netko od njihovih prijatelja ili obitelji. Učenici mogu raditi u međunarodnim grupama, a rezultati se mogu predstaviti kao e-knjiga.

Dob: 12 – 18 | **Alati:** TwinBoard, MeetingWords, Issuu, Calameo

„Ljudska prava i donošenje odluka“

Učitelj stvara Padlet s tri stupca: 1. Uvijek, 2. Uglavnom, 3. Ponekad. Potom iznosi niz izjava koje će učenici, podijeljeni u međunarodne grupe s 4 – 6 članova, morati kategorizirati. Učenici moraju raspravljati unutar grupe s pomoću alata za čavljanje u TwinSpaceu te doći do konsenzusa za svaku izjavu. Izjave dodaju na Padlet ne znajući što su odabrale druge grupe.

Tjedan dana kasnije svi se razredi sastaju putem mrežnog sastanka te raspravljaju o izjavama za koje su grupe došle do različitih zaključaka. Kroz raspravu i debatu dolaze do konsenzusa cijele grupe. Može im se dopustiti da malo promijene izjavu ako je to potrebno da bi došli do konsenzusa.

Dob: 15-18 | **Alati:** čavljanje, videokonferencije putem mrežnih sastanaka

3. Kritičko mišljenje u sigurnoj školi

3.1 Ovladavanje medijima: razvijanje vještina kritičkog mišljenja u svrhu suzbijanja stereotipa i predrasuda

Mreža stručnjaka koji su radili na socijalnom aspektu obrazovanja i osposobljavanja 2016. godine, sastavila je izvješće o izazovima i prilikama s kojima se Europa suočava zbog sve veće etničke i religijske raznolikosti. Glavni je zaključak da školski kurikulumi moraju odražavati veću raznolikost i biti uključiviji. Vršnjačko obrazovanje spomenuto je u izvješću kao relativno nova, ali učinkovita metoda stvaranja uključivih učionica. Jedan je od preduvjeta za uključive učionice aktivno uključiti mlade u društvo da bi kao građani dali svoj doprinos demokraciji.

To započinje s razvojem vještina za kritičko mišljenje.⁸ Pritom je važan prvi korak u kojemu mladi razmišljaju o vlastitom mjestu u društvu, o odlukama koje donose i o tome kako one utječu na druge. Razvoj kritičkog mišljenja započinje s odgojno-obrazovnim djelatnicima koji ne nameću svoje odgovore učenicima na kompleksna pitanja povezana sa raznolikošću i diskriminacijom. Nema jednostavnih ni „točnih“ odgovora koje možemo ponuditi učenicima. Oni sami moraju otkriti zašto ljudi imaju različite stavove i mišljenja o identitetu i raznolikosti te spoznati različite reakcije na diskriminaciju. Pokazalo se da se u dobro vođenim raspravama učenici angažiraju te da se potiče samostalno otkrivanje, no većina učitelja nije obučena za vođenje razgovora o osjetljivim i kompleksnim temama.

Monique Eckmann, professor emeritus Fakulteta za socijalni rad Sveučilišta primijenjenih znanosti zapadne Švicarske u Ženevi, mnogo je pisala o važnosti prepoznavanja društvenog položaja pojedinca u vezi s diskriminacijom. Zahvaljujući njezinim savjetima, počeli smo razmišljati o konkretnoj inicijativi za rješavanje tih problema, a rezultat je bio projekt „Priče koje pokreću“.

Karen Polak
Voditeljica međunarodnog projekta „Priče koje pokreću“: alat za suzbijanje diskriminacije, Anne Frank House, Amsterdam

Priče koje pokreću

⁸ To je i preporuka Vijeća Europe („Preporuka o promicanju zajedničkih vrijednosti...“, 22. svibnja 2018.) državama članicama: moraju nastaviti unapređivati kritičko mišljenje i medijsku pismenost (...) kako bi se podigla razina osviještenosti o rizicima u vezi s pouzdanošću izvora informacija te ojačala sposobnost jasnog prosuđivanja.

Inicijativa „Priče koje pokreću?“ razvijena je s ciljem stvaranja sigurnih prostora na mreži i izvan nje za rješavanje kompleksnih i osjetljivih tema kao što su diskriminacija, manjak uključenosti i raznolikost.

Priče koje pokreću, kao mrežni alat razvile su se od tiskanih nastavnih materijala o antisemitizmu i drugim oblicima diskriminacije koje je objavila Kuća Anne Frank u suradnji s ODIHR-om (Ured za demokratske ustanove i ljudska prava / OSCE)¹⁰. Projekt se između 2007. i 2017. proširio na 15 država od kojih je svaka izradila nacionalne verzije materijala sa zajedničkom osnovom, ali sadržajem specifičnim za tu državu. Ti su materijali nastali na temelju glasova mladih koji govore o svojim identitetima i svojim iskustvima povezujući prošlost i sadašnjost kako bi se učenike potaknulo na razmišljanje o kontinuitetu. Dodani su zadaci koji učenike potiču na razmišljanje o odlukama koje donose kad se suoče s diskriminacijom.

Suzbijanje stereotipa: uloga medija

Na projektu „Priče koje pokreću: alat za suzbijanje diskriminacije“ surađivalo je devet organizacija iz sedam europskih država s ciljem stvaranja višejezičnog mrežnog alata koji se sastoji od pet modula koji učenike vode kroz niz aktivnosti. Projektom se želi razviti empatija kod učenika, usvajanje nove perspektive svijeta oko sebe kao aktivnih sudionika promjene, uz upute i savjete stručnjaka za učitelje.

Međunarodna grupa stručnjaka (profesori povijesti i stranih jezika, učitelji ljudskih prava, socijalni psiholozi i drugi) ubrzo su otkrili da se projektni tim ne može složiti oko mnogih važnih tema, što odražava situaciju u društvu i učionici. Suočavanje s različitim mišljenjima postalo je integralni dio projekta Priče koje pokreću.

U mrežnom alatu zastupljene su teme poput načina na koji se stereotipi koriste u medijima, kako se predrasude reproduciraju, te kako to utječe na naš pogled na svijet oko nas.

Dio *Ovladavanje medijima* počinje tako da se od učenika traži da razmisle o tome kako „konzumiraju“ medije:

⁹ Priče koje pokreću međunarodni je projekt namijenjen djeci od 14 godina i starijoj. Pokrenuli su ga Anne Frank House i osam partnerskih organizacija uz podršku programa Erasmus+ i fonda EVZ. Dostupna je na engleskom, njemačkom, mađarskom, slovačkom, poljskom, ukrajinskom i nizozemskom jeziku.

¹⁰ Mrežne publikacije na većini jezika potražite na adresi <http://tandis.odihr.pl/>.

Svaki dan donosimo odluke o tome koje ćemo medije „slušati“, što utječe na to kako vidimo svijet oko sebe. No katkad mediji imaju za cilj - izolaciju. Pogledajmo kakva „staklena zvana“ stvaramo. Kako filtrirati poruke i biti kritičan?

Od učenika se traži da procijene vjerodostojnost izvora informacija te su često neočekivano kritični. No, možda im nije lako izraziti svoja mišljenja ili brige povezane s identitetom te odgovoriti na diskriminaciju. Projektom *Priče koje pokreću* stvara se siguran prostor koji je potreban za razmjenu mišljenja putem mreže i izvan nje.

Oglašavanje u 19. stoljeću

Jedna od medijskih lekcija obuhvaća traženje oglasa koji sadrže razne seksističke, antisemitske, rasističke slike, slike koje diskriminiraju Rome i članove LGBT+¹¹ zajednice. Važno je prihvatiti da neke od tih slika mogu biti uvredljive, ali i da se mišljenja mogu razlikovati. Učenici se koriste „vizualnim razmišljanjem“. Ta im metodologija olakšava da uspore, vide više i razumiju vlastiti proces učenja.

U konkretnom slučaju oglasa, među kojima je i rasistički oglas za sapun iz 19. stoljeća, *Priče koje pokreću* postavlja pitanje:

- Koji su stereotipi korišteni na ovoj slici?
- Kako je stereotip prikazan?
- Zašto se oglašivači koriste stereotipima?

Radeći s povijesnim oglasima, ilustriraju se društvene promjene, ali se učenicima može naglasiti i da promjene nisu toliko velike kao što oni možda misle.

Iz pojmovnika dostupnog na www.storiesthatmove.org

Stereotipi – uopćena, ali pojednostavnjena slika određene skupine. Mogu biti pozitivni, negativni ili neutralni. Posredstvom stereotipa, može doći do preuveličavanja razlika među skupinama, tako što se lažno vide kao homogene ili tako što se fokusira samo na razlike.

Predrasude – unaprijed stvorena mišljenja na temelju svojstava kao što su spol, spolna orijentacija, etničko podrijetlo ili religija. Predrasude nisu utemeljene na razumu ili stvarnom iskustvu, najčešće su negativne i često služe kao opravdanje za diskriminaciju. Za razliku od stereotipa, predrasude su nabijene emocijama. Ljudi često imaju nesvjesne predrasude, koje je zato teško nadvladati.

11 Lezbijke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe + druge manjinske skupine prema seksualnoj i rodnoj orijentaciji

3.2 Inspirativni projekti eTwinninga

Europska radna skupina za građanstvo¹² istaknula je da je demokratska i uključiva školska kultura koja cijeni raznolikost i aktivno pruža siguran prostor za dijalog i raspravu o kontroverznim pitanjima ključna za društveno-emocionalno učenje, intelektualni razvoj te stjecanje društvenih i građanskih kompetencija.

U tom kontekstu valja naglasiti da je zajednica eTwinning osobito osjetljiva na problematiku e-sigurnosti, vršnjačkog nasilja, govora mržnje, lažnih vijesti i sl. Brojni se projekti na platformi bave tim temama tako što potiču reflektivno razmišljanje i učenicima omogućuju razmjenu i istraživanje vlastitih mišljenja u uključivoj atmosferi učionice. U većinu je projekata ponajviše integrirana e-sigurnost kao početna aktivnost putem koje se učenicima predstavljaju pravila ponašanja na mreži tijekom projekta, a često su i učenici ti koji određuju pravila ponašanja za svoj projekt.

U nastavku su navedeni primjeri projekata koji se bave tim temama:

„Briga o meni – briga o tebi“

Dob učenika:
10 - 15

Države:
Francuska, Italija, Poljska,
Portugal, Ukrajina

Kao što smo saznali u uvodu, stvaranje prilika u kojima učenici mogu razmisliti o raznolikosti, prilika u kojima učenici mogu učiti od svojih vršnjaka te raspravljati o osjetljivim temama, kao što je vršnjačko nasilje, ključno je za stvaranje uključive učionice. Projekt „Briga o meni – briga o tebi“ stvara točno takve prilike. Tijekom projekta od učenika se traži da promiču pozitivno ponašanje putem aktivnosti protiv vršnjačkog nasilja, upoznavanja s drugim kulturama, jezicima i tradicijama. Radeći u međunarodnim grupama, učenici su izradili dva stabla s pravilima pozitivnog ponašanja koja su poslužila kao referenca svim učenicima iz škole. Razne aktivnosti, koje su obuhvaćale videokonferencije, razmjenu pisama, postere i ljetni kamp na engleskom, bile su usredotočene na aktivnosti protiv vršnjačkog nasilja, ali i promicanje kulturne tolerancije te poboljšanje znanja jezika. Učenici su sastavili

12 Radna skupina za promicanje građanstva i zajedničkih vrijednosti slobode, tolerancije i nediskriminacije putem obrazovanja u razdoblju 2016. – 2018. za ET 2020., „Elementi za okvir politike“

i strip te videozapise protiv vršnjačkog nasilja da bi predstavili emocionalni učinak nasilja. Ljetni kamp bila je sjajna prilika da se svi učenici okupe i zajedno rade u miješanim grupama. Učenici su imali priliku zajedno raditi koristeći različite razine znanja jezika te surađivati, učiti jedni od drugih i vježbati demokraciju. Učenici su imali priliku donositi odluke tijekom različitih faza projekta te odabrati materijal koji će iskoristiti za konačno strukturiranje svoga rada.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/23318>

☞ „Medijsko obrazovanje: od pasivnih potrošača do aktivnih autora“

Dob učenika:

12 – 20

Države:

Grčka, Italija, Portugal,
Slovačka, Španjolska

Kao što smo saznali u projektu „Priče koje pokreću: alat za suzbijanje diskriminacije“, važno je istražiti na koji način konzumiramo medije da bismo mogli procijeniti vjerodostojnost izvora informacija kojima se koristimo, bile to društvene mreže, filmovi, informativni kanali, pjesme itd. Procjenom izvora informacija učenici imaju priliku za kritičko mišljenje i analiziranje teških tema, sudjelovanje u raspravama te razumijevanje vlastitog identiteta i sustava vrijednosti i vjerovanja. Nadahnuće za projekt dao je Scott Jason, glavni urednik informativnog portala The Orion Državnog sveučilišta u Kaliforniji, koji tvrdi da je demokracija bez informirane javnosti osuđena na propast te naglašava da su pismenost i demokracija u dinamičnoj recipročnoj interakciji. Na projektu koji se bavi medijskim obrazovanjem udružilo se pet razreda, a glavna je nastavna metoda bio praktični pristup. Učenici su se naučili služiti jednostavnim tehnologijama i tehnikama za medijsku produkciju stvaranjem videozapisa, zajedničkih novina, mrežne stranice i protuoglasa u vezi s trima glavnim temama: rodni stereotipi, zdravlje i stil života te

globalna pitanja. Usporedili su i razmijenili različite stavove i upotrebe medijskih resursa s nacionalne točke gledišta, učili kako kritički misliti i biti aktivni sudionici koji razmišljaju i promišljaju, a ne samo pasivni potrošači kojima je lako manipulirati. Učenici su tijekom projekta izrađivali postere, videozapise, stripove, foršpane, naslovnice knjiga, igre, oglasne letke s ciljem osvještavanja o toj problematici. Učitelji su prikupili veliku riznicu nastavnih planova, prezentacija i popratnog materijala za poučavanje medijskog obrazovanja i pismenosti uz praktičan pristup.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/940>

☞ „Budi prijatelj, a ne nasilnik“

Dob učenika:

13 - 15

Države:

Francuska, Grčka, Italija, Poljska,
Rumunjska, Turska

Kao i tijekom projekta „Priče koje pokreću“, pokazalo se da se dobro vođenom raspravom angažira učenike te potiče svijest o sebi, čime se mladima olakšava da govore o svojem identitetu i iskustvima. Nadalje, prezentacija osjetljivih tema putem različitih medija zanimljiva je vježba koja učenicima omogućuje svjesnije stvaranje vlastitog sadržaja. Tijekom projekta „Budi prijatelj, a ne nasilnik“ učenici su istraživali teme govora mržnje, fizičkog i elektroničkog nasilja stvaranjem i pregledavanjem različitih izvora medijskog sadržaja. Učenici su zajednički istraživali problem, razloge njegova nastanka, vrste i definicije vršnjačkog nasilja te kako se ono predstavlja u pjesmama, filmovima i drugim medijima. Učenici su potom organizirali kampanju protiv vršnjačkog nasilja, pri čemu su se usredotočili na podizanje svijesti o tom problemu. Kampanju su osmislile međunarodne grupe tako da je svaka grupa napisala scenarije i izradila novi medijski kanal – stripove posvećene različitim vidovima vršnjačkog nasilja. Da bi se u cijeloj školi probudila svijest o tom problemu, učenici su pripremili postere protiv nasilja, koji su ujedno sudjelovali u natjecanju za logotip projekta. Učenici su pozvali članove lokalne zajednice da sudjeluju u stvaranju murala na kojem pozivaju na sprečavanje nasilja u bilo kojem obliku.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/46541>

„Stop nasilju nad ženama“

Violence against woman:
what can we do as simple
girls?

"Violence against women is a huge issue in today's world. Violence against women is one of the worst crimes, it should be a priority for people who work against violence. Women are considered "weak" by those people who violate women's rights. Women are often victims because of their lower power or comparison to men. To reduce this evil on the Web I've created a group we always think about people or better people. This happens because when a black person or a black woman think black people, yellow people, green people, etc. or all people, then a person (don't understand! have an occasion?)

That's, because in our head we consider an as normal and the other people as perceived as different and "that" if the same thing when we talk about violence against women: men are still considered more powerful or better.

But today in the world, what we say that equality is a human right, we've gone up we can succeed in anything? Should we set and respect to visit to fill the dominant way of thinking??

Let's try to act as strong women!
Talk instead of staying in silence
Pay attention!
Ask for more information in schools
Ask for help
Take part in activities that work for awareness on the violence against women
Ask politicians for more legislative laws

Justina Hladkova, Hana Travnicek, Patricia Costa, Lenora Storrer

Living happily ever after?

For this project we have prepared two videos where we explain that every relationship isn't meant to end living happily ever after.

It's all for the sake of not understanding each other: there is a sick mind operation. This is not a good product. We searched for and created different cases of violence against women, from and turning over the women to men. In these videos we want people to be able to see and understand the case that a bad relationship can lead to. We proposed an example where a woman is in love and another couple where the woman is the victim of the violence and decides to talk about it to the police.

In the other case, we were one of the night club and the first they got going, just get up and the girl starts, bring the sombrero and she opened up with him for this. The two boys, continued with organizations fighting violence, like decided to talk to the police.

In the other case, an husband beat his wife, the idea was to get going to the parent and told the dad that 20- to the father turned into other operations with organizations fighting violence, like decided to talk to the police.

The idea of making the black and white video was not to make them aware of a woman think, because black and white don't make people feel happy and yellow and green is a little neutral. Our slogan: be worth, who she is, the drawings should start to be created.

Fernando Damiao Giulia Eleonora

Dob učenika:

14 - 19

Države:

Francuska, Italija, Portugal,
Španjolska, Turska

Karen Polak ističe koliko je važno učenicima dopustiti da sami istraže teške teme, da razmisle o svojem mjestu u društvu, svojim odlukama te o tome kako one utječu na druge. Ovaj je projekt usredotočen na osnovna ljudska prava: pravo na život bez fizičkog i psihičkog nasilja te pravo na poštovanje i integritet tijela i uma. Učenici su tijekom projekta na različite načine istraživali temu nasilja nad ženama, uključujući kako se dezinformacije, osobito one na društvenim mrežama, koriste protiv žena, o feminizmu i protivnicima feminizma, te općenito o izazovima za ljudska prava. Učenici su razmatrali pravne aspekte te problematike učeći o nacionalnim ustavima i Povelji Europske unije o temeljnim pravima, pri čemu su raspravljali o vrijednostima jednakosti, dostojanstva i o korijenima demokratskog sudjelovanja svih rodova.

Učenici su se tijekom projekta upoznali s problematikom ravnopravnosti spolova i ženskih prava te probudili svijest o tome stvarajući kampanje u školama te zajednički mrežni časopis. Za kampanje su se koristili alatom PowToon, crtežima, prezentacijama i pripovijedanom igrom s pričom o ženama koje su se oslobodile i prijavile nasilnika. Mrežni časopis sadrži članke s „poticajnim ženama sadašnjosti i prošlosti, dirljivim svjedočanstvima i nezaboravnim govorima“. Časopis je izrađen zajedničkim snagama uz upotrebu Padleta, gdje su učenici razmjenjivali članke, komentirali ih te glasovali za one najbolje.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/52985>

3.3 Predložene aktivnosti eTwinninga

Škola ima ključnu ulogu u životima učenika te bi trebala biti okruženje u kojem se učenici osjećaju sigurno, u kojem mogu izraziti vlastito mišljenje i u kojem ih se poštuje. Učitelji moraju potaknuti učenike da aktivno sudjeluju u životu škole te da zajedno odrede pravila koja se odnose na sve. Poticanje kritičkog mišljenja među učenicima ključno je i jednostavnije kad učenici međusobno razgovaraju i komuniciraju. Zajedničkim rješavanjem problema, razmjenom mišljenja i raspravom o temama mogu stvoriti veze između ideja, primijetiti pogreške ili nedosljednosti u zaključivanju te procijeniti argumente. U nastavku su navedene neke aktivnosti s pomoću kojih možete lakše razvijati kritičko mišljenje u učenika svih dobi.

„Naše riječi i naše ponašanje može nekoga povrijediti“

Tijekom događanja uživo koje se odvija putem videokonferencije na mrežnim sastancima, svaki razred izrezuje veliko srce od papira. Svaki partnerski razred daje primjere onoga što ljudi rade ili govore, a njih vrijeđa. Učenici za svaki primjer presavijaju srce. Potom razmjenjuju pozitivne riječi ili djela od kojih se dobro osjećaju. Za svaki takav primjer rasklapaju srce. Ako se radi sa mlađim učenicima, učitelj prilagođava jezik kako bi komunikacija bila razumljiva.

Kad su svi razredi izložili svoje primjere, učitelji pitaju učenike kako srce izgleda. Učenici će shvatiti da negativno ponašanje ostavlja ožiljke koji ostaju trajno vidljivi.

Nakon mrežnog sastanka učenici mogu razmjenjivati pozitivna ponašanja kako bi se njihovi vršnjaci dobro osjećali.

Dob: 5 – 8 | **Alati:** videokonferencije putem mrežnih sastanaka, papir

„Igra parova o vršnjačkom nasilju“

Učitelji i učenici razgovaraju o različitim oblicima vršnjačkog nasilja, kao što je fizičko, verbalno, društveno te za svaku vrstu navode neke primjere. Učitelj prikuplja primjere vršnjačkog nasilja od partnera te izrađuje igru parova u kojoj učenici moraju povezati primjere ponašanja s vrstom vršnjačkog nasilja, npr. redovito udaranje nekoga smatra se fizičkim nasiljem dok je zafrkavanje nekoga zato što mu ne leži verbalno nasilje. Učenici mogu igrati igru te provjeriti ponašanja koja su dodali njihovi

vršnjaci. Tijekom mrežnog sastanka mogu razgovarati o tome što mogu poduzeti kad primijete vršnjačko nasilje.

Mrežnu igru mogu podijeliti i s drugim razredima u školi da bi probudili svijest.

Dob: 8 - 15 | **Alati:** ClassTools.net, videokonferencije putem mrežnih sastanaka

„Tvoje me riječi mogu povrijediti“

Učitelji izrađuju Padlet s dva stupca te od učenika traže da zapišu uvredljive komentare koje čuju u školi. Moraju odlučiti je li komentar „zadirivanje/šala“ ili „iznimno uvredljiv“ te ga svrstati u odgovarajući stupac. Kada partneri dodaju sve komentare koje žele, učitelji organiziraju raspravu s drugim učenicima u razredu te provjeravaju da nisu iste riječi smještene u oba stupca.

Potom od učenika traže da riječi podijele u kategorije kao što su izgled, sposobnost, seksualnost, nacionalnost. Kada učenici razmisle o temi, u međunarodnim grupama rade na prijedlozima za iskorjenjivanje govora mržnje u školi. Svoj će prijedlog morati predstaviti na kreativan način, primjerice putem postera, videozapisa ili stripa.

Dob: 8 – 15 | **Alati:** Padlet, Canva, ToonDoo, Thinglink, Blaberize

„Etikete i stereotipi“

Učitelji raspravljaju s učenicima o učinku stereotipa i etiketiranja pojedinaca i skupina. Dvoje partnerskih učitelja odabiru fotografije na kojima su prikazani ljudi iz različitih država i okruženja te ih razmijene da učenicima slike ne bi bile poznate. Potom se partneri tijekom mrežnog sastanka izmjenjuju u stavljanju slike na čelo jednog učenika, a učenici iz partnerskog razreda gledaju fotografiju i govore riječi koje izražavaju opće društveno mišljenje o osobi na fotografiji. To mogu biti pozitivne ili negativne riječi. Sve se riječi zapisuju, a učenik sa slikom na čelu mora na temelju reakcija drugih pogoditi identitet osobe na fotografiji.

Kada se iskoriste sve fotografije, učenici mogu razgovarati o tome kako etikete i stereotipi stvaraju nepravedne „slike“ te kakvu ulogu imaju mediji u poticanju etiketiranja i produblivanju stereotipa. Učenici mogu napraviti i korak više te provesti ispitivanje da bi saznali kako drugi ljudi iz zajednice reagiraju na iste fotografije. Na temelju rezultata mogu odlučiti kako još bolje riješiti taj problem.

Dob: 10-14 | **Alati:** fotografije, videokonferencije putem mrežnih sastanaka

„Detektivi za lažne vijesti“

Nakon što u razredu provedu raspravu o lažnim vijestima, njihovim posljedicama te o tome kako procijeniti što je istina, a što nije, učenici iz svake partnerske škole pripremaju kviz za svoje kolege. Pitanja bi trebala obuhvaćati stvarne i lažne slike i članke, a vršnjaci trebaju odlučiti što je istina, a što laž. Kada pripreme kvizove, objavljuju ih u TwinSpaceu te pozivaju druge učenike da ih riješe. Pobjednici iz svakog razreda dobit će diplomu s titulom „istaknutog detektiva za lažne vijesti“! U naknadnoj aktivnosti učenici mogu razgovarati o pravoj priči koja se krije iza lažnih fotografija i članaka.

Dob: 12-18 | **Alati:** Kahoot, Quizziz

„Što za tebe znači govor mržnje?“

Sve partnerske škole putem mreže raspravljaju o govoru mržnje te razmjenjuju informacije o incidentima koji su se dogodili njima ili drugima. Učitelji od učenika traže da potraže definicije „govora mržnje na mreži“ te ih podijele na forumu.

Kada istraže razne definicije govora mržnje, učitelji od njih zatraže da zajedno sastave vlastitu definiciju. Mogu početi tako da istraže što nije govor mržnje na mreži. Na primjer: Govor mržnje na mreži nije kada netko objavi Tweet s porukom podrške, kao što je: „sjajno si to odradio, izuzetno se ponosim tobom!“ ili „govor mržnje na mreži nije bezobrazan ni uvredljiv“.

Možda će biti lakše sastaviti proširenu definiciju, definiciju koja kroz primjere jasno pokazuje što je govor mržnje na mreži. To najvjerojatnije neće biti jedna kratka rečenica.

Učitelji okupljaju učenike u međunarodne grupe te od njih traže da prenesu/prepričaju definiciju na zanimljiviji i privlačniji način. Trebaju odabrati medij u kojem najviše vole raditi, npr. animaciju, mem, pjesmu, repanje itd. Učenici na kraju mogu glasovanjem odlučiti koje su definicije najbolje u svakoj kategoriji. Učitelji na kraju potiču učenike da razgovaraju o tome kako se taj uradak može iskoristiti za osvještavanje o govoru mržnje.

Dob: 12-16 | **Alati:** Biteable, Kapwing, Haiku or Acrostic poems, Rhymezone (Aktivnosti iz Selme, projekta za hakiranje mržnje: <https://hackinghate.eu/>)

„Mediji: prava, sloboda, propaganda“

Učitelji od učenika zatraže da prate medijsko izvješćivanje o aktualnim temama na televiziji, radiju, u novinama i na internetu te da prikupe članke/videozapise/tekstove koji su im najzanimljiviji i objave ih na Padletu. Kakav je odnos između propagande i prava i sloboda pojedinaca? Učitelji razgovaraju o tome s učenicima te organiziraju mrežni sastanak s partnerima. Mogu pozvati i stručnjaka da bi dodatno raspravili o toj temi.

Dob: 13 – 18 | **Alati:** TwinBoard, videokonferencije putem mrežnih sastanaka, Padlet

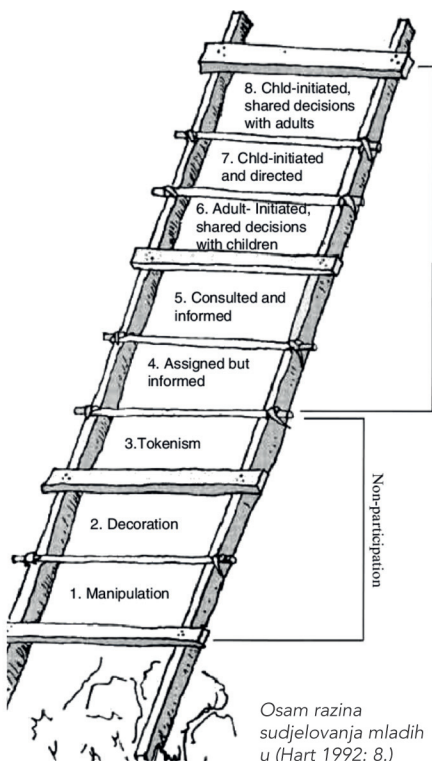

4. Mladi lideri, mislioci, tvorci promjena

4.1 Osnajivanje mladih za sudjelovanje u društvu

„Žene i muškarci s godinama će otkriti da najdulje i najbolje obrazovno iskustvo nisu dobili od konkretnih informacija koje su čuli u učionici ili pročitali u udžbeniku, već od vrijednosti koje su stekli aktivnim angažmanom na rješavanju važnih problema. Za sebe postižemo samo onoliko koliko cijenimo probleme i brige drugih – i samo ako vlastiti život sagledavamo kao dio mnogo šire društvene svrhe.“

(Manning Marable, 1997.)

Temeljno pravo djeteta sudjelovanja u događajima koji se tiču njegova života priznato je tek nedavno u Konvenciji o pravima djeteta (1989.).

Roditelji imaju važnu ulogu u poticanju djece na slobodno izražavanje svojih stavova o onome što im je važno. Pravo djeteta da ga se poslušati odnosi se na sve aktivnosti i odluke koje utječu na njegov život: unutar obitelji, u školi, zajednici i na razini nacionalnih politika. Prilikom donošenja odluka valja uzeti u obzir stavove djece.

U svom radu „Sudjelovanje djece: od tokenizma do građanstva“, koji je objavio UNICEF-ov istraživački centar Innocenti, Roger Hart prilagodio je ljestvicu sudjelovanja koju je izvorno razvila Sherry Arenstein, a koja prikazuje uključenost građana u donošenje odluka (1969.), tako da uključuje i djecu. Ljestvicom se objašnjavaju različiti

stupnjevi sudjelovanja u projektima, u rasponu od manipulacije umjesto stvarnog sudjelovanja pri dnu ljestvice do toga da djeca iniciraju donošenje odluka s odraslima na vrhu (pogledajte sliku).

Saznajemo da se sudjelovanje, kao temeljno pravo građanstva, definira kao „postupak dijeljenja odluka koje utječu na čovjekov život i na život zajednice u kojoj živi“ (Hart 1992). Prema Hartu, ne možemo od mladih očekivati da u dobi od 16, 18 odnosno 21 godinu odjednom postanu angažirani građani ako prije nisu iskusili što znači izraziti svoje mišljenje, organizirati se i utjecati na vlastiti život. To znači da se razumijevanje demokratskog sudjelovanja te samopouzdanje i kompetencije za sudjelovanje stječu isključivo postupno vježbom, a ta vježba mora biti utkana u obrazovanje.

Ta je ljestvica znatno pridonijela podizanju svijesti o tokenizmu¹³, dekoraciji¹⁴, manipulaciji, iskorištavanju i zlostavljanju djece u ime dječjeg sudjelovanja. No ipak postoji previše situacija u kojima su djeca zapela na dnu ljestvice. Djeca se, primjerice, koriste da bi izrazila mišljenja odraslih ili se od njih traži da govore i rade ono što ide u prilog odraslima, a ne djeci.

Mladi bi trebali imati mogućnost izbora istu kao i odrasli bilo koje dobi (Chanoff, 1981.). No svrha obrazovanja nije samo učenicima ponuditi izbor, već i konkretne mogućnosti da aktivno iskoriste znanje, izrade rješenja te promijene i transformiraju postojeće strukture da bi svijet postao bolje mjesto za sve (Westheimer i Kahne, 1998.).

U tom je slučaju uloga učitelja od ključne važnosti. Učitelji moraju tražiti učenike da izraze svoje mišljenje te im ponuditi prostor u kojem mogu izražavati stavove i aktivno djelovati. Mladi su lideri današnjice, a ne budućnosti. Brojni su primjeri mladih koji su podigli glas, aktivno se uključili u društvo te potaknuli promjene. U ovom poglavlju dajemo pregled dva takva primjera.

13 Tokenizam se na Hartovoj ljestvici upotrebljava za opisivanje „instanci u kojima djeca naizgled imaju svoj glas, ali zapravo imaju vrlo malo izbora ili uopće nemaju izbora u toj temi ili načinu komunikacije ili pak imaju ograničene prilike odnosno uopće nemaju prilike formulirati vlastita mišljenja“ (str. 9, Hart, 1992).

14 Dekoracija se, prema Hartu, odnosi na „česte situacije u kojima se djeci daju reklamni predmeti, npr. majice povezane s određenom problematikom, te tako odjeveni eventualno pjevaju ili plešu na određenom događaju, ali ne znaju zapravo o čemu se radi i ne sudjeluju u organiziranju događaja (str. 9, Hart, 1992.)

Europa na pravom putu 6: koji kolosijek?

Sandra Kebede
Voditeljica bloga
Team Blue

Europa na pravom putu (Europe on Track, EoT) <https://www.europeontrack.org> projekt je s ciljem osvještavanja, stvaranja prostora za raspravu te bilježenja mišljenja europske mladeži o važnim društvenim pitanjima. Inicijator projekta je AEGEE Europa, pod krovim projektom "MyEuropeMySay", vanjskim projektom AEGEE-a za sudjelovanje mladih, kapacitete udruga mladih, europsko građanstvo i vrijednosti te formalna sredstva sudjelovanja. Prvo izdanje projekta pokrenuto je 2013.

Uz podršku programa Erasmus+, projekt Europa na pravom putu omogućio je za šest ambasada u dva tima (jedan snimatelj, jedan fotograf i jedan novinar po timu) da u mjesec dana vlakom otputuju u 20 gradova i vode radionice, razgovaraju s mladima te organiziraju događanja u suradnji s 200 volontera iz više od 20 europskih gradova. Budući da su lokalni organizatori članovi AEGEE-a, razvijena je bliska suradnja u organizaciji s ciljem osiguranja povezivanja teme projekta i onih koje su relevantne za zajednicu mladih koju posjećuju. Uspjehu projekta pridonosi korijenski pristup te raznolikost ambasadora i organizatora koji jedni drugima pružaju prilike za suradničko učenje.

Ove je godine na redu šesto izdanje pod nazivom „Europa na pravom putu 6: koji kolosijek? Potraga za budućnosti Europe putem sudjelovanja mladih“. Cilj je projekta prepoznati i raspraviti kritične probleme u Europi te mladim Europljanima omogućiti da budu aktivni sudionici današnje demokracije. EoT vodi primjerom: projektni tim i ambasadori mladi su ljudi koji na svakoj stanici aktivno stvaraju materijalne rezultate, kao što su statistički podaci o osjećaju (europskog) građanstva među mladima te videozapisi, slike i objave na blogu. Nadalje, sudionici radionice upoznaju se s lokalnim ogrankom AEGEE-a i raznim metodama sudjelovanja mladih te u svakoj posjećenoj lokalnoj zajednici grade kapacitete. Naposljetku se, tjedan dana nakon izbora za Europski parlament, raspravilo o rezultatima i budućnosti Europe na otvorenoj konferenciji u Alicanteu. To je označio prijenos znanja za novo izdanje.

Više o projektu MyEuropeMySay: <https://myeuropemysay.eu/>

Sjeme integracije

OBESSU

Organising Bureau of
European School Student Unions

Judit Lantai

Suradnik za projekte i politike, OBESSU¹⁵

Za poticanje inkluzije učenika izbjegličkog ili migrantskog zaleđa OBESSU provodi program Sjeme integracija. Učenici i učeničke udruge iz cijele Europe koji žele imati aktivnu ulogu, žele da se njihov glas čuje i/ili ako žele nešto poduzeti mogu se prijaviti za mikrostipendije za provođenje projekata s tim ciljem.

Tijekom 2015. godine, kad se budno pratilo pitanje migracija diljem Europe, irska udruga učenika srednjih škola ISSU, koja je članica OBESSU-a, istaknula je da se učenici izbjeglice i migranti uključeni u irski obrazovni sustav suočavaju sa brojnim preprekama tijekom pohađanja škole. ISSU je smatrao da irski obrazovni sustav i školsko okruženje nisu spremni podržati potpunu integraciju tih učenika. Prepreke, kao što su nemogućnost sudjelovanja u učeničkim vijećima i izvannastavnim aktivnostima, značile su da ti učenici često ne mogu izraziti svoje zabrinutosti i želje.

ISSU se prijavio za nepovratna sredstva iz programa „Sjeme integracije“ da bi poradio na rješavanju tog problema. Počeli su organiziranjem savjetovanja na koje su pozvali učenike migrante i izbjeglice da iznesu svoje mišljenje o uključenosti u školama. Taj je događaj, pod nazivom „ISSU-ovi alati za uključive škole“ bio financiran kako bi svi učenici mogli iskoristiti besplatan prijevoz do mjesta događaja. Na kraju se provela ukupna analiza prepreka unutar same organizacije, što je školama pomoglo da ubuduće postanu uključivije. Na događaj su došli i brojni irski učenici koje je ta tema zainteresirala te je postignut konsenzus oko toga koji se standardi očekuju od škola da bi one postale uključivije okruženje.

Rezultat postupka bila je ISSU-ova povelja o uključivim školama, a organizacija ju je uspjela podijeliti po svim školama u Irskoj zahvaljujući financiranju projekta. Taj su dokument osmislili, napisali i uredili učenici da bi privukli pozornost na integraciju učenika migranata i izbjeglica u irske srednje škole. U povelji se navodi namjera koje bi se sve škole i svi učenici trebali pridržavati da bi školska okruženja bila uključivija za učenike migrante i izbjeglice, ali i za irske učenike, te da bi svi mogli izraziti svoje

¹⁵ OBESSU je platforma za suradnju nacionalnih udruga učenika koji djeluju u srednjoškolskom općem i strukovnom obrazovanju u Europi

mišljenje i sudjelovati u svim demokratskim procedurama u školi. Povelja je privukla pozornost i političke scene jer je njezinom objavljivanju prisustvovao ministar integracija, a projekt je potaknuo širu raspravu o uključenosti u školama.

Više o programu Sjeme integracije: <https://seedsforintegration.org/>

Više o OBESU: <https://obessu.org/>

4.2 Inspirativni projekti eTwinninga

U skladu s pozivom Rogera Harta da se mladima omogući donošenje odluka i preuzimanje aktivne uloge u školi i društvu, projekti eTwinninga učenicima daju aktivnu ulogu u odlučivanju o obliku i smjeru projekata. Imajući to na umu, u misiji škola s oznakom eTwinning ističe se da:

učenici imaju ulogu u razvoju škole s oznakom eTwinning. Oni promiču eTwinning među učiteljima (onima koji već aktivno sudjeluju, ali i onima koji još nisu uključeni) i roditeljima, a imaju dvostruku ulogu pokretača i odskočne daske za sve inovacije koje se odvijaju u pedagogiji i upotrebi tehnologije.

To se može ostvariti aktivnim sudjelovanjem učenika u projektima, pri čemu mogu propitati različite društvene probleme, raspravljati o njima i predložiti rješenja. To je i u skladu s preporukom Europskog Vijeća iz 2019. u kojoj se ističe da je važno mladima dati mogućnost sudjelovanja u demokratskim procesima te angažmana u aktivnostima zajednice, uz kritičku svijest i odgovornost. U ovom su odjeljku navedeni projekti u kojima učenici preuzimaju vodeću ulogu te izražavaju svoje stavove u školi i u zajednici.

⇒ „Demokracijom do pismenosti“

Dob učenika:

3 - 12

Države:

Island, Poljska, Slovenija,
Španjolska

Kao što je napomenuto u uvodu ovog poglavlja, sudjelovanje ne počinje u dobi od 16 ili 18 godina, a ovim se projektom pokazuje da demokratsko sudjelovanje može početi već tijekom predškolskog obrazovanja. Projektom se istražuje razumijevanje demokracije i pismenosti među djecom predškolskog uzrasta. U španjolskoj školi

o temama demokracije govorilo se svakodnevno te se taj pristup primjenjivao na cijelu školu, a u projektu su sudjelovala četiri razreda iz četiri sela. Četiri razreda iz ruralnih su područja i broje 38 učenika u rasponu od 3 do 12 godina starosti. Projekt im je dao priliku da se povežu te surađuju s partnerima.

Projekt je bio podijeljen na četiri različita interesna područja: uloga učitelja kao mentora tijekom procesa učenja; posredovanje učenika u vođenju i osmišljavanju vlastitog procesa učenja; sudjelovanje roditelja i zajednice te utjecaj dnevne rutine i okruženja na uspješnije učenje učenika da putem demokracije poboljšaju svoju pismenost. Djeca su tijekom projekta istraživala različite teme putem pokusa, slobodne i vođene igre te izleta i posjeta različitim ustanovama u svojim zajednicama. Pritom su često radili u parovima ili timovima. Učitelji su pratili ideje djece i bili otvoreni prema neobičnim aktivnostima, kao što su: prikupljanje mirisa zmajevе jazbine, izrada knjige „Kako mijaukati“ ili pak stvaranje tornada i oblaka, ilustriranje priča reciklažnim materijalima i brojne druge. Snimanjem videozapisa pod naslovom „Izgradnja vrijednosti“ vježbale su se demokratske vrijednosti kao što su poštovanje, suradnja, podrška, mudrost, mir, prijateljstvo te raspravljalo o njima. Djeca su sudjelovala i u „dječjem vijeću“, u kojem su preuzimala uloge odraslih u školi te otkrivala odgovornosti i potrebe društva, nudila rješenja i pokretala aktivnosti, kao što je prikupljanje donacija za sklonište za životinje.

Djeca su imala brojne prilike za razvoj pismenosti radeći sa slogovima, proširujući vokabular te produbljujući znanje i razumijevanje.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/36323>

⇒ „Zaljubljeni u zelenu Zemlju“

Dob učenika:

7-17

Države:

Hrvatska, Italija, Rumunjska, Tunis

Za učeničko sudjelovanje i angažman najvažnije je pružiti im konkretne prilike da iskoriste svoje znanje te dođu do rješenja za poboljšanje svijeta oko sebe. Tijekom ovog projekta učenici su pokazali da se *ljubav* ne iskazuje samo riječima, već prvenstveno djelima, a ljubav prema zelenoj Zemlji znači poduzimanje konkretnih koraka da bi ona doista bila takva. Ističući aktivno građanstvo, učenici su sudjelovali u dobrovoljnim akcijama te poslužili kao pozitivni primjeri u školi i zajednici. Akcije su obuhvaćale čišćenje školskih dvorišta i sadenje stabala povodom Dana stabla s ciljem buđenja ekološke svijesti u školama. Suradujući u međunarodnim timovima, učenici su osmislili kampanje protiv zagađenja. Svaki se tim bavio određenim vidom zagađenja, istraživao uzroke, učinke i moguća rješenja. Služeći se istraživanjem, plesom, sadnjom stabala i razmjenom ideja učenici su imali jedinstvenu priliku da nadahnu svoje vršnjake i cijelu zajednicu na djelovanje radi stvaranja zelenijeg svijeta.

Svi su radovi sakupljeni u e-knjizi koju su izradili učenici te kreativna rješenja koja su u njoj predložena, mogu poslužiti kao nadahnuće školskoj zajednici i roditeljima.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/70029>

☰ „HITNOOO! Europa kuca na vrata!”

Kao što smo saznali iz OBESU-ova projekta *Sjeme integracije*, otvorena rasprava i podizanje svijesti o društvenim pitanjima često su prvi korak prema pokretanju promjene u vlastitom okruženju. Ovaj projekt pokazuje kako se to provodi u praksi. Učenici su najprije istražili kako se tretira otpad, kako funkcionira recikliranje, što je trošenje prirodnih resursa te kako funkcioniraju odlagališta otpada. Potom su zajedno radili na europskim kampanjama na temu očuvanja prirode. Za prvu kampanju – „Akcija protiv klimatskih promjena” – učenici su zajedno izradili e-knjigu s posterima putem kojih svijetu predstavljaju uzroke i posljedice klimatskih promjena. Zajedničkim

su snagama napravili i videozapise u kojima su predstavili što svatko od nas može poduzeti da bi smanjio ekološki otisak. U drugoj kampanji, pod nazivom „Europski tjedan smanjenja otpada“, učenici su u međunarodnim timovima radili na izradu eko-kalendara za 2018. godinu s prijedlozima i anegdotama o ekologiji i okolišu te s ciljem buđenja svijesti o važnosti smanjenja, uporabe i recikliranja otpada. U trećoj i posljednjoj kampanji, pod nazivom „Očistimo Europu“, učenici su globalno proširili poruku o ekološkoj svijesti tako što su zajedničkim snagama snimili glazbeni videospot za pjesmu s poznatom melodijom uz koju su istovremeno plesali u svim razredima.

Putem tih praktičnih aktivnosti učenici su prakticirali aktivno građanstvo te pridonijeli stvaranju zelenijih i ekološki svjesnijih zajednica.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/45884>

☰ ➔ “WHF: uz malu pomoć prijatelja”

Dob učenika:

10 -15

Države:

Grčka, Turska, Ukrajina

Kao što smo već saznali, ključne se kompetencije za aktivno građanstvo, kao što su kritičko mišljenje i samoorganizacija, mogu steći sudjelovanjem u školskim projektima. Ovaj je projekt osmišljen u tom duhu, a cilj mu je angažirati učenike putem raznih zadataka za rješavanje problema i komunikacijskih izazova. Kako bi se učenici razvili u aktivne građane, dobili su zadatak u suradnji s partnerima prepoznati i riješiti stvarne probleme u svojoj zajednici. Projekt je organiziran u četiri faze: angažiraj se, mapiraj, poduzmi nešto i proslavi, prema formuli dr. Jane Goodall iz programa „[Roots and Shoots](https://www.rootsandshoots.org/)“¹⁶. Učenici su najprije razmijenili inspirativne priče o osobama koje su unijele promjene u njihovim državama te se angažirali u terenskom i mrežnom istraživanju lokalnih i globalnih problema. Potom su sudjelovali u demokratskim procesima, kao što su glasanje i rad u međunarodnim grupama radi rasprave o problemima,

¹⁶ <https://www.rootsandshoots.org/>

predlažući načine djelovanja te donošenja konsenzusa za zajedničku aktivnost. Naposljetku su suradnjom sastavili zajedničke planove i prijedloge za rješavanje problema „uz malu pomoć“ projektnih partnera, obitelji i stručnjaka.

Pronašavši nadahnuće u osobama koje su unijele promjene u državi partnera, projektni partneri prepoznali su lokalne i globalne probleme, opisali ih u alatu Tricider te dodali argumente uz one koje su ocijenili kao najozbiljnije. Nakon mrežne rasprave o problemima glasovanjem su odlučili koji će od njih pokušati zajedno riješiti. Tijekom mrežnog sastanka učenici su predložili rješenja za problem napuštenih životinja. Svaka međunarodna grupa odlučila se za drugo rješenje te ga, uz pomoć lokalnih udruga za zaštitu životinja, provela u lokalnoj zajednici. Aktivnosti koje su učenici proveli objavljene su u prezentaciji na servisu Sway pod naslovom „Napuštene životinje: problem koji je potrebno riješiti“. Projekt njeguje europsku demokratsku kulturu putem glasovanja i rasprava s međunarodnim partnerima tijekom mrežnih sastanaka. Ujedno pokušava razviti socijalni poduzetnički duh među učenicima te potaknuti poduzetništvo kao transverzalnu kompetenciju „da bi se ideje pretvorile u djela, radi planiranja te upravljanja procesima u svrhu postizanja ciljeva aktivnog sudjelovanja u društvu te... pokretanja pothvata... s društvenom vrijednošću“ (EntreComp, 2016.).

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/28045>

☰ ➔ „Istina o palminu ulju“

Dob učenika:

13 - 15

Države:

Italija, Litva, Španjolska

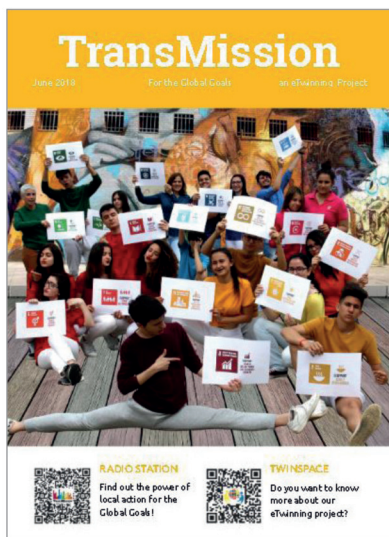
Informiranost je osnovni korak za aktivno sudjelovanje jer samo uz stjecanje znanja možemo odlučiti što poduzeti. Tijekom ovog projekta učenici su dublje istražili problematiku proizvodnje i upotrebe palmina ulja u svakodnevnim proizvodima. Učenici su potaknuti da istraže upotrebu neodrživa palminog ulja

u svojim državama te su zajedničkim radom osmislili planove aktivnosti. Ujedno su preuzimali različite uloge, npr. ulogu vlasnika plantaže palmi, aktivista za ljudska prava, borca za okoliš, kozmetičara itd., te su morali analizirati stavove tih ljudi o temama kao što su: ljudska prava, zlostavljanje radnika, očuvanje okoliša, rizici i prednosti za zdravlje itd.

Najuspješniji rezultat projekta bilo je sastavljanje i provođenje međunarodne konvencije o neodrživosti palminog ulja. Učenici su na konvenciji osmislili programe, izradili prezentacije te održali govore u skladu s ulogom koja im je dodijeljena.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/47543>

☰ „Transmisija za globalne ciljeve“

Dob učenika:

14 - 17

Države:

Francuska, Grčka, Italija, Irska,
Poljska, Španjolska

Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih naroda ciljevi su promjene svijeta za čije će ostvarivanje narednih godina biti potrebna globalna suradnja. Prihativši ideju da su djeca lideri današnjice, šest se škola udružilo na promicanju ideje da učenici imaju ključnu ulogu u osiguravanju održive budućnosti. Učenici su tijekom projekta istraživali pitanja o proaktivnosti i održivosti planeta, na primjer: što mi kao građani možemo učiniti? Kako možemo djelovati unutar zajednice da bismo svijet učinili boljim? Učenici su surađivali u međunarodnim grupama, razmjenjivali ideje te osmislili praktična rješenja za ta pitanja i druge izazove do 2030. Rezultat su bili zajednički

e-časopis i radijska postaja. Oba su medija učenicima omogućila razmjenu ideja te objavljivanje praktičnih rješenja za razne probleme unutar njihovih zajednica. Poruka o održivosti i ekološkoj svijesti potom je podijeljena unutar njihovih zajednica.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/46178>

☰ „Škola 21, digitalno i socijalno tvoja“

Dob učenika:

15 - 17

Države:

Češka Republika, Njemačka,
Mađarska, Poljska, Rumunjska

Ovaj je dvogodišnji projekt počeo s preliminarnim istraživanjem različitih praksi i metoda koje se upotrebljavaju za uklapanje društveno korisnog rada u kurikulum škole u državama koje sudjeluju u projektu. Budući da se praksa volontiranja i društveno korisnog rada razlikuje od države do države, partneri su odlučili izraditi zajednički okvir unutar kojeg učenici mogu zajedno razvijati vještine suradnje, digitalne i jezične vještine uz aktivan rad za poboljšanje društva. Učenici su tijekom projekta sudjelovali u raznim aktivnostima društveno korisnog rada, uključujući rad s izbjeglicama, rad s djecom s posebnim potrebama, posjećivanje sirotišta, skloništa za životinje, spasilaca i socijalno izopćene djece. U svakoj fazi projekta učenici su istražili primjenu ljudskih prava u ekstremnim situacijama te djelovali kao volonteri u svojoj zajednici ili zajednici partnera. Nadalje, učenici su predstavili prezentacije o izbjeglicama i načinu na koji se njihove zemlje nose s migracijom, sudjelovanjem sportaša na Paraolimpijskim igrama, uključivanjem mladih s posebnim potrebama u škole i kako lokalne organizacije provode aktivnosti korporativne društvene odgovornosti u svojem području. Učitelji tijekom projekta potpomažu proces aktivnog učenja i sudjelovanja. Učenici i učitelji sudjelovali su u aktivnostima prikupljanja sredstava te u zajedničkim aktivnostima unutar zajednice.

Najvažniji događaji objavljeni su u dvomjesečnom projektnom biltenu sa sažetkom nedavnih projektnih aktivnosti te novostima o aktualnom životu škole i drugim događajima u partnerskim zemljama. Na kraju projekta sav se sadržaj biltena konsolidirao u brošuru koja je dostupna u digitalnom i tiskanom obliku.

Poveznica na TwinSpace: <https://twinspace.etwinning.net/44282>

4.3 Predložene aktivnosti eTwinninga

Demokratska načela morala bi biti sastavni dio školske strukture i kurikulumu te se smatrati standardnom praksom u školama. Prosvjetni radnici moraju pokazivati poštovanje prema djeci i njihovu mišljenju te im omogućiti da ga izraze putem dječjih tijela za odlučivanje i vršnjačke medijacije, povjeravanja organizacije događaja djeci te pomaganja djeci da se organiziraju na demokratski način. Ključno je da prosvjetni radnici djeci omoguće konkretne prilike za učenje da bi mogla istražiti probleme, raspravljati o njima, oformiti mišljenja, debatirati i predlagati strategije za rješavanje sukoba i postizanje razumnih ciljeva. Takva iskustva sudjelovanja osobito su osnažujuća jer djeca na taj način uviđaju da se sudjelovanje isplati. Za smisljeno sudjelovanje potrebno je u djece razviti leaderske vještine, omogućiti im razvoj sposobnosti te im ponuditi alate koji su im potrebni da bi postali važni akteri u društvu.

„Sjeme odgovornosti“

Učitelji s učenicima raspravljaju o biljkama i cvijeću njihove zemlje. Potom provjeravaju vremenske uvjete u zemljama partnera te im, u skladu s rezultatima istraživanja, šalju sjeme koje može izrasti na toj lokaciji. Kada zaprimе sjeme, ponovno razgovaraju s učenicima o važnosti sjemenja i biljaka te dijele razne dužnosti na učenike. Kad biljke počnu rasti, partneri vode mrežni dnevnik u kojem objavljuju fotografije i informacije o napretku biljaka.

Dob: 4-6 | **Alati:** Storybird, Storyjumber

„Od inspiracije do akcije“

Učitelji najprije nude nadahnuće učenicima u obliku važnih povijesnih ličnosti koje su svojim djelima promijenile svijet. Radeći u međunarodnim grupama, učenici mogu istražiti živote junaka (nacionalnih ili međunarodnih) koji su pridonijeli boljitku društva.

Učitelji ih u početku mogu potaknuti da raspravljaju o značenju nekih poznatih citata tih važnih osoba.

Na primjer: Martin Luther King ml: „Najbitnije životno pitanje glasi: što činite za druge?“

Nakon zajedničkog istraživanja u međunarodnim timovima te prezentacije života i djela tih inspirativnih osoba učenici mogu istražiti konkretne načine na koje mogu pridonijeti vlastitoj zajednici: posjećivanje doma za starije osobe, čišćenje javnog prostora, sađenje biljaka, organiziranje prodaje kolača, prikupljanje igračaka i odjeće za donacije itd. Učenici potom mogu razmijeniti iskustva prikupljena tijekom tih dobrovoljnih akcija te sastaviti „priručnik za volontiranje“ u kojem su prikupljeni savjeti za pronalaženje prilika za doprinos zajednici.

Dob: 6-18 | **Alati:** videokonferencije putem mrežnih sastanaka, Twinboard, Google dokumenti, Madmagz

„Stvaranje vlastite mikrodržave“

Partneri najprije istražuju koji su glavni zajednički elementi svih država:

Suverenitet: status suverene države, uključujući razmjenu ambasadora, prihvaćanje putovnica, članstvo u međunarodnim organizacijama. To obično obuhvaća posjed nad određenim teritorijem (zemljom).

Zastava i nacionalna himna: prihvaćeni i upotrebljavaju se za predstavljanje države.

Ustav ili skup osnovnih zakona na kojima se temelji pravni sustav države.

Vlada: izabrana i ustrojena u skladu s Ustavom.

Učenici mogu raditi u međunarodnim grupama od kojih se svaka usredotočuje na jedan aspekt zamišljene države. Na početku projekta učenici i učitelji raspravljaju o vrijednostima zamišljene države te odlučuju koje su im važne. Učenici mogu sastaviti vlastiti ustav, čak i glasovanjem izabrati lidere. Na kraju projekta provodi se rasprava o tome kako možemo postojeće zajednice približiti idealnom društvu i državi osnovanoj tijekom projekta.

Dob: 6-18 | **Alati:** videokonferencije putem mrežnih sastanaka, Twinboard, Google crtanje, Canva

„Međunarodni klub za ljudska prava“

Kad se učenici upoznaju s Općom deklaracijom o ljudskim pravima, učitelji ih pozivaju da postanu aktivni tako što osnuju međunarodni klub za ljudska prava. Učenici mogu izglasati međunarodno vijeće, definirati svrhu kluba, organizirati natjecanje za odabir simbola kluba, izraditi članske iskaznice te početi održavati mrežne sastanke. Klub može imati nekoliko uloga te provoditi razne aktivnosti, kao što su: pozivanje stručnjaka da u školi govore o ljudskim pravima, suradnja s drugim organizacijama, sudjelovanje u volonterskim inicijativama, upućivanje drugih razreda u ljudska prava itd.

Dob: 10 -18 | **Alati:** Canva, TwinSpace, videokonferencije putem mrežnih sastanaka

„Dijeljenjem pokazujemo da nam je stalo“

Učenici određuju s kojim se problemima suočava njihova lokalna zajednica, na primjer: beskućnici, loša kvaliteta cesta, prljava plaža itd. Potom o lokalnim problemima raspravljaju s partnerima te jedni drugima pomažu da pronađu ideje za njihovo rješavanje. Pokušavaju i pronaći načine kako promicati svoje aktivnosti i privući više ljudi na sudjelovanje putem postera, objava na društvenim mrežama, suradnje s lokalnim vlastima i drugim nevladinim organizacijama. Škole sastavljaju planove aktivnosti i počinju ih provoditi. Učenici organiziraju mjesečne mrežne sastanke na kojima izvješćuju o aktivnostima i planiraju buduće.

Dob: 10-18 | **Alati:** videokonferencije putem mrežnih sastanaka, Spark, Canva

„Lažni izbori: svaki je glas bitan“

Učitelji objašnjavaju učenicima da će tijekom ove aktivnosti sudjelovati u demokratskim metodama donošenja odluka. Svrha je lažnih izbora da imitiraju prave izbore te se često koriste za poučavanje učenika ili novih glasača o izbornom procesu. Učitelji bi obavezno trebali raspraviti s učenicima zašto je glasovanje važno te istaknuti da je svaki glas važan.

Učenici svih partnerskih škola glasovat će za kandidata koji ima najbolji plan za njihovu školu. Svaka partnerska škola može imati dva predstavnika koji će morati pripremiti kampanju. Ako se provodi dugoročni projekt, učitelji mogu uputiti učenike da se pridruže timovima kandidata i izrađuju postere, letke, izjave te organiziraju mrežnu debatu kandidata ili skup na kojem kandidati predstavljaju svoje planove.

Partnerski razredi mogu izraditi pravo biračko mjesto i postaviti učionicu u skladu s time. Mogu čak i izraditi identifikacijske dokumente za učenike koji služe za registraciju glasača, ogledne glasačke listiće, materijal o kampanji i druge edukativne materijale. Nakon što sve škole glasuju, učitelji organiziraju mrežni sastanak tijekom kojeg se objavljuju rezultati i određuju daljnji koraci.

Dob: 12-18 | **Alati:** videokonferencije putem mrežnih sastanaka, papir, glasačko mjesto

„Rasprava na vrhu o kritičnom pitanju“

Učenici odabiru kritičnu temu za debatu, npr. „brzo smanjenje emisija ugljikova dioksida i drugih stakleničkih plinova prelaskom na čiste izvore energije“. Jedna partnerska škola zauzima stav za, a druga protiv. Partneri istražuju temu, preuzimaju uloge sudionika u procesu donošenja zakona te pripremaju izlaganje svojih stavova. Tijekom mrežnog sastanka partneri razmjenjuju stavove te pronalaze način za suradnju na pronalaženju izvedivih aktivnosti.

Dob: 14-18 | **Alat:** videokonferencije

„Snaga peticija“

Nakon grupne rasprave s učenicima učitelji od učenika traže da se dogovore oko problematike koju će poduprijeti i kojom će privući pozornost zajednice i donositelja odluka. Učitelji pomažu učenicima da pronađu zajednički problem i predloženo rješenje te da sastave učinkovitu peticiju u smislu izgleda, naslova i izjave o svrsi. Kad pripreme peticiju, učenici putem posebne mrežne obuke dobivaju savjete o tome kako najbolje pristupiti ljudima da potpišu peticiju. Učenici, primjerice, moraju biti spremni objasniti svoje ideje te ostati pristojni i uljudni čak i ako se netko ne slaže s njima, uvijek moraju ljudima pristupati s osmijehom na licu itd.

Učenici mogu organizirati i mrežnu peticiju. Kad prikupe dovoljno potpisa, oprezno odabiru jednog primatelja u svakoj partnerskoj zemlji te dogovaraju osobnu prezentaciju.

Dob: 14-18 | **Alati:** Avaaz.org, Change.org

Zaključci

Ovogodišnja tema eTwinninga – demokratsko sudjelovanje – javlja se u vrlo važnom trenutku. Ako je istina da demokratski procesi nikad nisu bili ograničeni isključivo na formalne izbore, onda je sve očitiije i da se glas naroda – takozvano *javno mnijenje* – formira, predstavlja, a ponekad i zloupotrebljava na nove i nepredvidive načine. Politička reprezentacija, osobito tijekom prošla dva desetljeća, dramatično se promijenila i odmaknula od tradicionalnih stranaka i organizacija na raštrkane pokrete kojima se ponekad manipulira putem društvenih mreža, što naše društvo čini *tekućim* – da parafraziramo Zygmunta Baumana – kao način na koji se postiže konsenzus.

Santi Scimeca
Voditelj projekta, Središnja
služba za potporu eTwinningu

Kakva je uloga mladih generacija u svemu tome? Kako obrazovanje, naše škole i učitelji osnažuju učenike da budu u stanju preuzeti ulogu u društvu? Mogu li škole ispuniti opravdana očekivanja učenika? Zanimljivo, cijenjena aktivistica klimatske krize, mlada švedska učenica Greta Thunberg svoju je borbu započela putem „školskog štrajka“ smatrajući, vjerojatno, da će je se poslušati ako *ne odlazi u školu*, već stoji ispred parlamenta s velikim natpisom „skolestrej för klimatet“. Tisuće su učenika slijedile njezin primjer i napustile školu da bi pridonijeli stavljanju te teme na politički dnevni red. No je li obrazovanje imalo ulogu u tom procesu? Je li Gretin angažman potaknut raspravom s učiteljima, nastavom na kojoj je sudjelovala, projektom na kojem je radila? Je li obrazovanje stvorilo odgovarajući kontekst za tisuće Greta koje su izašle na ulicu i zatražile da se poduzme nešto po pitanju klimatske krize? Nemamo odgovor na to, ali se nadamo da je školski sustav postavio temelje za tu mladu generaciju koja će zasukati rukave i *nešto učiniti*. Taj duh *činjenja*, pojednostavnjeno rečeno, *jest demokratsko sudjelovanje*.

Kao što je navedeno u ovoj publikaciji, Europska unija i tijela zadužena za obrazovanje u državama članicama te druge institucije, kao što je Vijeće Europe, iznova su se obvezali, a to su formalno zaključili konvencijama koje su ratificirale stotine država putem inicijativa na lokalnoj i nacionalnoj razini, da će snažno **podupirati obrazovanje o građanstvu**. Škole su na prvoj liniji koja se mora pobrinuti da mlade generacije „uče o demokraciji i prakticiraju je“. To znači da moraju graditi znanje, razvijati vještine i stavove koji podupiru građansku kompetenciju, uključujući poštivanje demokratskih vrijednosti i temeljnih prava. To znači i „učenje kroz rad“.

Svi u školi imaju neku ulogu: uprava škole mora dopustiti upravljanje putem podijeljene odgovornosti i pripremiti uvjete za nadilaženje tradicionalnih nastavnih metoda i predmeta; učitelji imaju dužnost stručno se usavršavati te pronaći veze između kurikuluma i društvenih trendova, učenici trebaju djelovati kao pokretači promjene te biti prepoznati kao takvi. I lokalna zajednica ima ključnu ulogu u tom procesu: škole, roditelji, udruge, općine, svi su oni dio istog ekosustava koji ima zadaću poticati i rasti te uzimati u obzir svačiji doprinos. Zajedničkim snagama moramo raditi na **inkluzivnijem, demokratskijem, autentičnijem** obrazovanju koje se bavi onime što je doista važno (klimatska kriza, tolerancija, poštovanje, multikulturalnost i dr.) te priprema mlade građane za sutra.

U ovoj se knjizi pokazuje da postoje škole, učitelji i projekti koji pripremaju temelje na kojima mladi mogu razmišljati i postati angažirani građani spremni izaći iz sigurnog okruženja škole. **eTwinning** tim učiteljima nudi potrebne alate, kontekst, nadahnuće i priznanje. U ovoj su publikaciji navedene tek neke od brojnih uspješnih aktivnosti koje služe za razvoj **pojediniaca u zajednicu**, stvarajući preduvjete da bi mladi mogli reći: „Da, i mi smo važni.“ Budući da su škole udaljene jedna od druge, učitelji i projekti riskiraju da ostanu tek izolirani, sterilni pokušaji ako nemaju sustavni utjecaj. Stotine projekata eTwinninga imaju snagu demokratskog pokreta ako se kreću u istom smjeru, dijele svoju praksu i koriste svoje uspjehe. Ako se međusobno potiču, postanu vidljivi i prepoznati, i mogu postati mainstream.

Ova je knjiga posvećena svim sanjarima, a ima ih mnogo koji svakodnevno mijenjaju svijet.

Literatura

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216-224.

Assembly, U. G. (1989). *Konvencija o pravima djeteta*.

Ujedinjeni narodi, Serija povelja 1577. (3).

Bacigalupo, M., Kamylyis, P., Punie, Y., & Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The entrepreneurship competence framework*. Luksemburg: Publication Office of the European Union, 14.

Bäckman, E., & Trafford, B. (2007). *Democratic Governance of Schools*. Strasbourg: Council of Europe.

Beijaard, D., Meijer, P. C., Morine-Dershimer, G., & Tillema, H. (Eds.). (2005). *Teacher Professional Development in Changing Conditions*. Dordecht: Springer Netherlands.

Biesta, G., & Lawy, R. (2006). From teaching citizenship to learning democracy: overcoming individualism in research, policy and practice. *Cambridge Journal of Education*, 36(1), 63-79. doi: 10.1080/03057640500490981

Biesta, G. (2009). What Kind of Citizenship for European Higher Education? *Beyond the Competent Active Citizen*, 8(2), 146–158.

Biesta, G. (2011). *Learning democracy in school and society: Education, lifelong learning, and the politics of citizenship*. Rotterdam: Sense Publishers.

Chanoff, D. (1981). Democratic schooling: Means or end? Resolving the ambiguity. *The High School Journal*, 64(4), 170-175.

Dewey, J. [1916(2008)]. *Democracy and education*. Projekt Gutenberg. www.gutenberg.org Raspoločivo od 16. rpnja 2019.

Preporuka Vijeća od 22. svibnja 2018. o promicanju zajedničkih vrijednosti, inkluzivnog obrazovanja i europske dimenzije nastave (2018 / C 195/01). Brisel

Preporuka Vijeća od 22. svibnja 2018. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (2018 / C 189/01). Brisel

- Europska komisija. (2017). EntreComp. Brisel: Europska komisija. [jrc109128_entrecomp_into_action - final.pdf](#)
- Europska komisija. (2015). Elements of a Policy Framework, ET 2020 Working Groups, Brussels
- Europska komisija. (2017). DigComp 2.0. Brisel: Europska komisija. DigComp 2.0.
- Europska komisija. (čeka na objavljivanje) LifeComp. Brisel: Europska komisija
- Eurydice (2017). Citizenship Education at School in Europe. Preuzeto 28. kolovoza 2019: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/eurydice-brief-citizenship-education-school-europe-%E2%80%93-2017_en
- Hadjar, Andreas & Beck, Michael (2010). Who does not participate in elections in Europe and why is this? *European Societies*, 12:4, 521-542.
- Hart, R. A. (1992). Sudjelovanje djece: Od tokenizma do građanstva (No. inness92/6).
- Hedtke, R. (2013). Who Is Afraid of a Non-Conformist Youth? The Right to Dissent and to Not Participate. In R. Hedtke & T. Zimenkova (Eds.), *Education for Civic and Political Participation: A Critical Approach* (pp. 54-78). New York and London: Routledge.
- Malafaia, C., Teixeira, P. M., Neves, T. & Menezes, I. (2016). Linking learning contexts: The relationship between students' civic and political experiences and their self-regulation in school. *Frontiers in Psychology*. doi: 10.3389/fpsyg.2016.00575
- Menezes, I. & Ferreira, Pedro (2014). Cidadania participatória no cotidiano escolar: A vez e a voz das crianças e dos jovens. *Educar em Revista*, 53, 131-147.
- Mockler, N. (2011). Mimo „onoga što djeluje“: Understanding teacher identity as a practical and political tool. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 17(5), 517-528.
- OECD-PISA. (2018). Global Competence Framework. <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2018-global-competence.htm>
- Quintelier, E. (2010). The effect of schools on political participation: a multilevel logistic analysis. *Research Papers in Education*, 25:2, 137-154.
- Ribeiro, N., Neves, T. & Menezes, I. (2017). An organization of the theoretical perspectives in the field of civic and political participation: Contributions to citizenship education. *Journal of Political Science Education*, 13:4, 426-446.

Spring, J. (2009). Globalization of Education: An introduction. New York: Routledge.

Stockemer, D. (2014). What drives unconventional political participation? A two levelstudy. The Social Science Journal, 51, 2, 201–211.

UN–UNESCO. (2015). Ciljevi održivog razvoja (podaci, aktivnosti, planovi lekcija) <http://www.unesco.hu> | <http://www.un.org/sustainabledevelopment/>

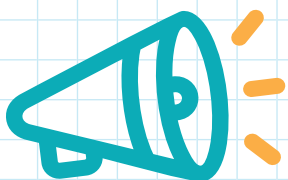
Van Driel, B., Darmody, M., Kerzil, J., 'Obrazovne politike i prakse za poticanje tolerancije, poštovanja različitosti i građanske odgovornosti djece i mladih u EU-u, izvješće NESET II, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2016.

Vijeće Europe (2014). Education for Change. Change for Education. Manifest učitelja 21.st. Strasbourg: Vijeće Europe https://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/T21/FinalManifesto_En.pdf

Vijeće Europe (2017), Učimo živjeti zajedno, Izvještaj o stanju građanstva i obrazovanju o ljudskim pravima u Europi, izdavaštvo Vijeća Europe, Strasbourg, p. 5 www.coe.int/en/web/edc/report-on-the-state-of-citizenship-and-human-rights-in-europe

Vijeće Europe. (2018). Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu. Strasbourg: Vijeće Europe. <https://rm.coe.int/prems-008318-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-1-8573-co/16807bc66c>

Westheimer, J. & Kahne, J. (1998). As quoted in Education for action: preparing youth for participatory democracy. in Ayers, et al. (Eds). (1998.). Učimo o društvenoj pravdi New York: New Press.

www.etwinning.net

EC-04-19-500-HR-C
ISBN: 978-92-9484-069-1

